

Mokslas Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 7 (716)

Pasitinkame šv. Velykas

Vengrija kovos ES teisme, kad apgintų įstatymą, saugantį vaikus nuo LGBT propagandos

Vengrijos teisingumo ministrė pareiškė, kad Budapeštas Europos Sąjungos (ES) Teisingumo Teisme gins švietimo įstatymą, kuris, Briuselio teigimu, diskriminuoja žmones dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Teisingumo ministrė Judita Varga socialiniame tinkle „Facebook“ parašė, kad pateikė teismui priešieškini, nes vyriausybė laikosi pozicijos, jog apie švietimą turi spręsti nacionalinės vyriausybės. Vyriausybė teigė, kad įstatymu siekiama apsaugoti vaikus, o ne nukreipti jį prieš LGBT bendruomenę. „Kaip ir iki šiol, mes darysime viską, kas įmanoma, jei tai susiję su mūsų vaikų apsauga“, – sakė J. Varga, pridurdama, kad teisės akto patvirtinimas buvo būtinas ir bus imtasi tolesnių priemonių.

Budapeštas

Ši priešprieša kilo tuo metu, kai Briuselis sustabdė labai reikalingų milijardų eurų ES lėšų išmokėjimą Vengrijai, kol Budapeštas įgyvendins teismų nepriklausomumo didini-

mo ir kovos su korupcija reformas. 2022 m. viduryje Europos Komisija kreipėsi į ES Teisingumo Teismą dėl Vengrijoje priimto prieš LGBT nukreipto įstatymo. Komisija pareiškė mananti, kad šiuo įstatymu pažeidžiamos ES vidaus rinkos taisyklės, pagrindinės asmenų teisės ir ES vertybės.

Praėjusį mėnesį, gindamas šį įstatymą, Orbanas sakė: „Genderizmo propaganda nėra tik... vaivorykštiniai pokalbiai, bet didžiausia grėsmė, tykanti mūsų vaikų. Norime, kad mūsų vaikai būtų palikti ramybėje... Šiems dalykams nėra vietos Vengrijoje, ir ypač jos mokyklose.“ *Šaltinis: news.yahoo.com*

Dr. Marius Lasinskas, VDU Žemės ūkio akademijos mokslo darbuotojas. (Žr. 7 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Prof. Tomas Baležentis: ar Lietuvos mokslininkai tik tada laikomi pripažintais, kai jų darbai paskelbiami „grobioniškuose žurnaluose“? ● 1–2 p.

Prof. Viktoras Pranckietis: ar tikrai reikia ir toliau sukoti laikrodžių rodykles? ● 2 p.

Lietuvos universitetų naujienos ir jų tarptautinis pripažinimas ● 2, 4 p.

Pasaulio politikai vis dar pokštuoja apie karą ● 3 p.

Lietuvos Respublikos Seimo pranešimai ● 3–4 p.

Lietuvos aktualijos ● 4–5 p.

Nauji tyrimai ● 5, 6, 8 p.

Absolventų sėkmės istorijos ● 7, 9 p.

Baigiame pasakojimą apie latvių kalbininką Janį Endzelyną ● 8 p.

Mokslo ir verslo bendradarbiavimas ● 9 p.

Naujos knygos, parodos, mokslo renginiai ● 10–12 p.

GYVENIMO DĖSNIAI – NEPANEIGIAMI

Absoliučiai vienintelė santuoka yra tarp vyro ir moters, kuriuos sieja meilė kūnu ir siela, ir kurie siekia sukurti šeimą bei tapti tėvais ir motinomis. (Pagal Šventąjį Raštą)

Rašant Lietuvos Konstitucijos tekstą, buvo aptarti tokie žmonių tarpusavio santykiai, kurie įgauna visuotinai didelę svarbą Tautai, visuomenei ir kartu – visai valstybei. Kitiems asmeninio pobūdžio žmonių santy-

kiams, kurių tikslas nėra valstybinės svarbos, konstitucinis statusas nebuvo suteiktas, paliekant tai reguliuoti civilinei teisei.

Akivaizdus faktas, kad be moters ir vyro artimų santuokinių santykių Tauta ir visuomenė neatsinaujintų. Tokių santykių tikslas yra turėti vaikų, jais rūpintis, išmokslinti, paruošti savarankiškam gyvenimui, išauklėti gerai savo Tautos ir visuomenės atstovais. <...> Tokie santuokos tarp moters ir vyro

sukurti santykiai ir yra valstybės ir jos pilietinės visuomenės egzistavimo pagrindas.

Vienos lyties žmonių noras būti artimu vienas kitam yra gerbtinas ir suprantamas, bet tai – asmeniniai santykiai. <...> Asmeniniai žmonių santykiai nėra konstitucinės svarbos, o juos reguliuoja civilinė teisė. (Žr. „Santuoka ir Konstitucija“). *Kovo 11-osios Akto signataras, vienas iš Konstitucijos kūrėjų, L. N. Rasimas.*

AKTUALIOS TEMOS

„Grobioniškų žurnalų“ medžioklė: ar pavyks pagauti medūzą su kostuvu?

Prof. Tomas Baležentis

Šiais metais buvo paskelbta, kad gerai žinomos leidyklos MDPI leidžiami visi 422 mokslo žurnalai yra įtraukti į interneto svetainėje Predatoryreports.org paskelbtą grobioniškų (angl. predatory)

žurnalų sąrašą. Tokiam sprendimui pagrįsti naudojami įvairūs argumentai: straipsnių recenzavimo ir publikavimo greitis bei kiekis. Pateikiamas ChatGPT sugeneruotas tekstas, minimos neigiamos patirtys, dirbant su atskirais žurnalais ir pan. Leidykla MDPI pastebėjo, kad tai yra nuomonė. Be to, duomenų bazės „Web of Science“ ir „Scopus“ šiuo metu netaiko *en masse* sankcijų MDPI žurnalams.

Šių įvykių akivaizdoje kai kuriose Lietuvos aukštojo mokslo įstaigose išplatinti perspėjimai dėl publikavimosi minėtuose žurnaluose. Visgi oficialios informacijos iš Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ar Lietuvos mokslo tarybos šiuo klausimu nėra. Taigi internete pateikta nuomonė teisiškai neįpareigoja, tačiau praktiškai skatina naujas diskusijas

apie publikacijų kokybę ir jos vertinimą. Šis klausimas yra labai platus, tačiau pabandykime aptarti kai kuriuos klausimus, susijusius su MDPI veiklos modeliu ir mokslo žurnalų leidyba apskritai.

Klasikinis žurnalų leidybos modelis, kurį taiko didžiosios leidyklos ir Lietuvoje leidžiami žurnalai, yra tas, kad žurnalui vadovauja vyriausiasis redaktorius, kuris kartu yra ir profesorius arba mokslo darbuotojas mokslo įstaigoje. Toks modelis turi privalumų: aukštos kvalifikacijos mokslininkas, vadovaujantis žurnalui, žino pagrindines mokyklas, mokslininkus ir geba įvertinti gaunamų straipsnių kokybę, rasti tinkamų recenzentų. Tačiau čia gali kilti ir interesų konfliktas: mokslininkas turi publikuoti ir savo straipsnius, taigi gali atsidurti abiejose

■ Nukelta | 2 p.

„Grobuoniškų žurnalų“ medžioklė: ar pavyks pagauti medūzą su koštuvu?

■ Atkelta iš 1 p.

„barikadų“ pusėse vienu metu. Kai kurie mokslininkai, būdami žurnalų redaktoriais, nusišalina nuo straipsnių publikavimo savo srities žurnaluose apskritai. Tačiau tokia praktika įmanoma tik tuo atveju, jei mokslo įstaigos reikalavimai yra gana liberalūs publikacijų kiekio požiūriu. Lietuvoje tokia praktika nebūtų įmanoma, einant pedagogines ar mokslo darbuotojo pareigas, nes atestacijos reikalavimai numato minimalų publikacijų skaičių per kadenciją.

Atvirosios prieigos modelis, kuriuo seka ir MDPI, remiasi principu, kad žurnalo kasdienės operacijas atlieka samdomi darbuotojai, dažnai neturintys mokslinių kredencialų. Tai yra jų pagrindinis darbas, todėl

jis atliekamas sparčiau. Tokiam techniniam darbuotojui visiškai nesvarbu, ar straipsnio autorius yra mokslų akademijos narys, ar kolegijos studentas, todėl galima išvengti šališkumo ar interesų konflikto. Tačiau techninis darbuotojas gali būti nepajėgus tinkamai parinkti pačių kvalifikučiausių recenzentų. Taigi tai tampa panašu į loteriją, kurioje atsitiktinai parenkami mokslininkai recenzentai, kurie savo kvalifikacijos prasme gali būti tiek tinkami, tiek ir netinkami konkrečiam straipsniui recenzuoti. Visgi galutinis sprendimas priklauso redaktoriui mokslininkui. Augant straipsnių skaičiui, gali būti iš esmės sunku pritraukti pakankamą kiekį kvalifikuotų recenzentų, tačiau tą patį klausimą galime adresuoti ir „klasikinį“ žurnalų redakcijoms, kur 1, 10 ar

20 redaktorių turi suvaldyti tūkstančius per metus gaunamų rankraščių. Atviros prieigos modelis reikalauja, kad straipsnio įteikėjas padengtų visas su publikavimu susijusias išlaidas. Tai leidžia plėsti leidybą aptarnaujantį aparatą ir palaikyti darbo spartą.

Yra įvairių kitų veiklos niuansų, hibridinių modelių ir kitų aspektų, kuriems aptarti reikėtų atskiro leidinio. Turbūt veiksmingiausias interesų konflikto problemos sprendimo būdas yra įsteigti gerai apmokamas redaktoriaus pozicijas, kuriose dirbdami mokslininkai tuo metu turėtų atsisakyti pareigų mokslo institucijose. Dažnai žurnalų redaktoriai yra senjorai mokslininkai. Tai leidžia išvengti įvairių interesų konfliktų.

Lietuvoje būta bandymų apkaltinti atskirų žurnalų redaktorių dėl netinkamos

publikavimo praktikos. Tačiau nebuvo svarstomas esminis klausimas, kodėl lietuviško žurnalo redaktorius turi aukoti savo karjerą, o kitoje valstybėje veikiantis žurnalas ir toliau suteiks neribotų galimybių jo redaktoriui. Taigi reikalingas ne asmenį X liečiantis sprendimas (t. y. iš esmės selektyvus veiksmas), o sisteminė problemos analizė ir universaliai taikomos taisyklės. Norėtųsi, kad įvairių sąrašų sudarinėjimas nevirstų į mutavusią inkviziciją su *Index Librorum Prohibitorum* ir selektyviai užkuriama *autodafe* laužais. Bet kuriuo atveju, yra būtini oficialūs kompetentingų institucijų sprendimai, o ne interneto svetainių citavimas. *Autorius yra Lietuvos socialinių mokslų centro vyriausiasis mokslo darbuotojas*

Kodėl nevykdomas Europos Parlamento sprendimas atšaukti sezoninį laiką?

Pokalbis su prof. dr. Viktoru Pranckiečiu

Kovo 24 d. Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas prof. Viktoras Pranckietis kreipėsi į Susisiekimo ministeriją, prašydamas paaiškinti, kodėl jau dveji metai nevykdomas sprendimas atšaukti laiką „sukiojimą“. V. Pranckiečio pastebėjimu, Europos Parlamentas savo poziciją nuo 2021 m. atšaukti sezoninį laiką paskelbė prieš ketverius metus – 2019 m. kovo 26 d.,

kai už pasiūlymą balsavo 410 europarlamentarų, prieš buvo 192, o susilaikė 51.

Trilogo derybose Lietuvai atstovauja Susisiekimo ministerija, tad, aprimus transporto ir tranzito sankcijų prieš teroristinę Rusiją aistroms, V. Pranckiečio vertinimu, ministerijai būtų pats laikas aukščiausiu Europos Sąjungos lygiu grįžti prie sezoninio laikų problemos. „Kodėl mes nepalikame

to paties vasaros laiko visus metus, seniai nesupranta ne tik darbuotojai ir mokiniai, bet ir, cituojant klasiką, karvės“, – sako Seimo narys. Lietuvos Seimas rezoliuciją „Dėl žiemos ir vasaros laiko suvienodinimo“, siūlančią palikti vasaros laiką, priėmė dar 2011 m. balandžio 21 d. 2018 m. atlikta 4,6 mln. europiečių apklausa parodė, kad 84 proc. jų norėtų atšaukti sezoninio laikų keitimą. ■

LIETUVOS UNIVERSITETŲ NAUJIENOS

KURIAMAS VISAPUSIŠKOS VĖŽIO PRIEŽIŪROS CENTRAS

Vilniaus universitetas, Nacionalinis vėžio institutas (NVI) ir Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos pasirašė bendradarbiavimo sutartį, kuria siekiama kartu spręsti su onkologinių pacientų interesais ir onkologijos mokslo bei mokymo plėtra susijusius klausimus. Šios trys institucijos sujungs pastangas, žinias ir patirtį, rengiant ir įgyvendinant vėžio strategiją, vykdant klinikinius, taikomuosius ir fundamentinius tyrimus, spręsdami onkologinių pacientų, onkologijos mokslo ir mokymo problemas, diegiant mokslo naujoves, diagnostikos ir gydymo technologijas ir inovacijas medicinos srityje.

Atsižvelgdamos į Europoje vykdomą kovą su vėžiu planą, bendradarbiaujančios įstaigos sieks gauti Europos vėžio institutų organizacijos akreditaciją kaip onkologines paslaugas teikiantis ir mokslinius tyrimus atliekantis **Visapusiškos vėžio priežiūros centras** (angl. *Comprehensive Cancer Centre*), kuris atitinka visus onkologijos srities institutų standartus. Tokio centro statusas pasaulyje reiškia, kad centras ne tik vykdo vėžio prevenciją ar teikia medicines paslaugas, bet ir plėtoja aukščiausius mokslinius tyrimus šioje srityje.

VU rektorius prof. Rimvydas Petrauskas, Santaros klinikų generalinis direktorius prof. Feliksas Jankevičius ir NVI mokslinis sekretorius, laikinai einantis direktoriaus pareigas, dr. Ernestas Janulionis

„Vertiname šią trišalę sutartį kaip neabejotiną naudą mūsų pacientams, kaip dar vieną žingsnį, diegiant Lietuvoje personalizuotos medicinos principus, kurie leis kiekvienam vėžiui susirgusiam Lietuvos gyventojui gauti šiuolaikiškas, mokslo pažangą atitinkančias

paslaugas. Nacionalinis vėžio institutas beveik du dešimtmečius aktyviai dalyvauja OECI veikloje, o nuo 2013 m. yra OECI akredituotas kaip klinikinis vėžio centras“, – sako NVI mokslinis sekretorius, laikinai einantis NVI direktoriaus pareigas dr. Ernestas Janulionis.

Sutartis pasirašyta atsižvelgiant į tai, kad Santaros klinikos ir NVI yra asmens sveikatos priežiūros įstaigos, teikiančios modernias aukščiausio lygio asmens sveikatos paslaugas pacientams, sergantiems onkologinėmis ligomis, o Vilniaus universitetas vykdo įvairių pakopų gyvybės, medicinos ir sveikatos mokslų studijas bei rengia įvairių profesinių kvalifikacijų specialistus, dirbančius onkologijos srityje. Šioms įstaigoms bendradarbiaujant, onkologiniams pacientams bus siekiama pasiūlyti geriausių onkologinių ligų diagnostikos bei gydymo sistemos modelį ir teikti kokybiškas paslaugas.

„Santaros klinikos yra universitetinė ligoninė, todėl turi galimybę glaudžiai bendradarbiauti ir naudotis visų universiteto tikslinių ir biomedicininų mokslų padalinių potencialu. Tai suteikia priegią prie aukštųjų technologijų ir leidžia diversifikuoti mokslines paieškas. Trišalė sutartis suteiks galimybę ir NVI naudotis Vilniaus universiteto baze, praplėsti NVI mokslinį bei gydymą arsenalą ir įgalinti kartu su Santaros klinikomis siekti aukštesnės tarptautinės akreditacijos“, – pabrėžia Vilniaus universiteto ligoninės Santaros klinikų generalinis direktorius prof. Feliksas Jankevičius. ■

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Balandžio 1-osios „pokštas“?

Jonas Jasaitis

Balandžio 1-ąją dažnai vadiname pokštų, netikrų, bet nepavojingų naujienų ir nepiktų apgavysčių diena. Tą dieną net kai kurių laikraščių straipsniuose aprašomos sensacingos žinios, kurios jau kitą

dieną įvardijamos kaip pajuokavimai ir priminimas, kad nereikia būti lengvatikiams. Juokauti ir pokštauti galima, neperžengiant sveiko proto ir dorovės ribų. Joks protelio nepraradęs asmuo, juo labiau einantis aukštas atsakingas pareigas, net balandžio 1-ąją nepradės juokauti gyvybės išsaugojimo, karo arba masinio žmonių žudymo temomis.

Bet štai būtent balandžio 1-ąją Rusijos atstovams pavesta pirmininkauti Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje. Valstybės, kuri jau antrus metus kasdien žudo suverenios valstybės gyventojus, daug jos elektros, vandens ir šilumos tiekimo sistemas, sprogdina įmones, gaminančias gyvybiškai svarbią ir nieko bendra su karine tematika neturinčią produkciją, griaua mokyklas, ligonines, muziejus ir vaikų darželius. Tūkstančiais žudo ir savo valstybės piliečius, grūsdama į juos į beprasmišką karinę avantiūrą, iš kurios dauguma nebegrįš į savo namus. Dauguma tokių atgrūstųjų net nesuvokia, su kuo jie čia verčiami kariauti, kuo jiems nusikalto ukrainiečiai. Taigi ar valstybės, kasdien darančios karo nusikaltimus, nutraukiančius šimtų ir tūkstančių taikių žmonių gyvybes, atstovai postringaus apie žmonijos saugumą? Ukrainos Prezidentas Volodymyras Zelenskis jau kreipėsi į pasaulio galinguosius, pavadindamas tokį veiksmą nevykusiu balandžio 1-osios pokštu.

Deja, tai ne pokštas. Rusija jau seniai bando priversti visą pasaulį toleruoti jos nusikaltėlišką politiką, laikyti viso pasaulio tautas, visus mūsų planetos žemynus mirtinoje baimėje, grasindama branduoliniu ginklu. Ar pasaulio galin-gieji nesuvokia, kad išprotėjęs nuo savo žudikiškų ambicijų diktatorius gali bet kada ryžtis bet kokiai avantiūrai? Jei jis pajus, kad tiesos giljotinos kirvis jau artėja prie jo sprando, kas jį sulaukys, kad nepaleistų raketų, galinčių branduolinius užtaisus akimirksniu nunešti į bet kurį pasaulio tašką? Pasaulis šiandien toks, kad ir Rusijoje sukauptas branduolinis arsenalas gali sunaikinti visą planetą arba paversti ją šimtmėčiams nesuderinama su gyvybe dykuma.

Kas iš tikrųjų yra šiandienė Rusija? Milžiniška apytuštė teritorija, besitęsianti nuo Baltarusijos ir Lenkijos iki Beringo sąsiaurio, t. y. iki pat Aliaskos krantų. Nuo Mongolijos ir Kinijos iki Ledjūrio. Tai beveik šeštadalis planetos sausumos. Valstybė su milijonais skurdžiai gyvenančių žmonių, neturinčių ne tik jokių šiuolaikinių komunalinių patogumų, bet ir nelabai įsivaizduojančių, kas yra tas už jos likęs pasaulis, kokia jų kasdienės buities kultūra. Gamyklos, kurių didžioji dalis produkcijos suvartojama tik vietos rinkoje. Valstybė galinti pati apsirūpinti javais, pienu, daržovėmis ir kita žemės ūkio produkcija, bet dažnai neapsirūpinanti, perkanti grūdus ir mėsą iš kitų valstybių. Okupacijos metais Lietuva buvo paversta milžinišku tvartu, tiekiančiu mėsą Rusijos didmiesčiams. Milžiniški ešelonai būdavo kasdien pakraunami Lietuvos mėsos kombinatų produkcija, o mūsų varganose parduotuvė-lėse niekas net nesvajojų matyti kelias dešimtis dešros rūšių.

Bet, jeigu kas nors vis dar tikisi, kad dėl prieš Ukrainą įvestų ekonominių sankcijų Rusija pradės badauti, labai apsi-rinka. Ten ilgam užteks ir duonos, ir kareivių. Prie atšiauraus klimato prisitaikę Uralo, Vakarų ir Rytų Sibiro, Kamčiatkos ir Arkties tundros gyventojai, per ilgus komunistinio režimo dešimtmečius įpratinti nekęsti „kapitalistinių Vakarų“, gana nesunkiai pasiunčiami į frontą, nes karinė tarnyba ten yra pastoviausia įsidarbinimo forma. Net atlikus privalomąją karinę tarnybą, brežentinės kelnės ir kerziniai čebatai ilgam lieka kasdiene apranga. Jei karo veiksmams šiuos asmenis nugarūda į kitokios buities kultūros aplinką, jie su baisia neapykanta žiūri į kitoje kultūroje gyvenančius žmones.

Kai po Antrojo pasaulinio karo minios iš Rusijos perkeltų asmenų atsidadė Mažojoje Lietuvoje, dabar paverstoje vadinamąja Kaliningrado sritimi, jie buvo įtikinti, kad čia gyveno „fricai fašistai“, kurių žemes Rusijos armija visam laikui užkariavo. Jie aktyviai dalyvavo, sunaikinant vietinių gyventojų likučius, nemaž nesimąstydami, kokios kultūros

pėdsakai atsispindi šių gyvenviečių liekanose. Tik tuo ir paaiškinamas nusiteikimas ilgus pokario dešimtmečius netvarkyti net gražiausios architektūros pastatų, tebesitęsiantis bažnyčių ir kitų kultūros paminklų niokojimas.

Visiškai panašių nuotaikų apsėstos minios po karo plūdo ir į Lietuvą. Vieškeliu atžingsniavusi 20–30 asmenų minia be jokių dvejonių įsiverždavo į pakelėje buvusias valstiečių sodybas, susėdavo prie stalo ir pareikalavo: „Kūšatj!“ Jie neklausdavo, ar ta šeima pati turi, ko valgyti. Jei per kelias akimirkas ant stalo neatsirasdavo maisto, imdavo jo ieškoti patys, atidarinėdami spinteles ir ant krosnies stovinčius puodus. Buvau dar visai mažas, kai ateiviai tiesiog nuo besikūrenančios krosnies pagriebė puodą su paršiukams verdamomis bulvėmis ir tėškė ant baltos staltiesės. Suriję ir nieko daugiau neradę, užuot padėjo, dar aprėkė rankos nevaldžiusį tėtį: „Ubitj tebia, kulak, nado!“ (Užmušti tave, buože, reikia.) Ar tie, kurie suteikė teisę Rusijos atstovams pirmininkauti Saugumo Taryboje, mano, kad jos kareiviai Ukrainoje dabar elgiasi kitaip?

Rusija – valstybė, iki šių dienų neturinti šiuolaikiškos automobilinių kelių sistemos. Pavažiavę vos kelias dešimtis kilometrų už Maskvos ir išlipę iš „elektriškos“ prie „Gorki Leninskije“, kur paskutines dienas praleido sovietų imperijos sumanytojas V. Uljanovas, o šalia savo pamišėliškų, prieš genetiką nukreiptus eksperimentus vykdė „akademikas“ Lysenka, vos už kelių šimtų metrų pamatytumėte tik arkliais ir, žinoma, vikšriniais traktoriais pravažiuojamus kelius. (Ten buvo ir Pedagogikos mokslų akademijos aspirantų bendrabutis, kuriame ne kartą teko ap-sistoti.) Tai valstybė, kurioje iki šių dienų dėstoma suklastota Europos ir pasaulio istorija, kurioje nėra net užuominos apie Hitlerio ir Stalino suokalbį (vadinamąjį Ribentropo-Molotovo paktą), sudariusį prielaidas kilti Antrajam pasauliniam karui, kurioje įrodinėjama, kad praktiškai viena Sovietų Sąjunga sutriuškino hitlerinę Vokietiją.

Ir šiandienės Rusijos gyventojai tik apgraištomis suvokia, kas yra Gulago mirties stovyklų sistema, bet net neišsivaizduoja, kiek žmonių ten buvo nukankinta. Niekas nepasakys apie masines aukų kapavietes, tarp kurių yra ir užkasti šalia Kijevo (Ukrainoje). Kas iš jų matė išlikusių tos tragedijos liudininkų sukurtą filmą „Tūkstantis rožių“, skirtą aukų atminimui? Tik kai kur praslysta užuomina apie „Stalino kultą“, tačiau nei apie žudynių mastą, nei apie jų vykdytojus jokių išsamesnių nuorodų Rusijos mokyklų vadovėliuose iki šiol nėra. Šlykščiai iškreipta Baltijos valstybių ir Lenkijos istorija, nėra informacijos apie sovietinės kariuomenės įvykdytas kruvinas avantiūras Vengrijoje (1956 m.) ir tuometinėje Čekoslovakijoje (1968 m.) bei Voicecho Jeruzelskio 1981 m. Lenkijoje įvestą karinę padėtį ir susidorojimą su „Solidarumo“ judėjimu.

Rusijos mokyklose neraste išsamių žinių apie „Baltijos kelią“ ir nepriklausomybės atkūrimą Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Nutylėti ir sovietinės kariuomenės įvykdyti 1991 m. sausio 13-osios nusikaltimai, ir po to iki pat vadinamojo „rug-pjūčio pučo“ užsitęsęs šios kariuomenės struktūrų buvimas Lietuvos radijo ir televizijos pastatuose bei kituose masinės informacijos padaliniuose. Nerasite ir tada žuvusių gynėjų nuotraukų bei žūties aplinkybių. Rusijos vadovėliuose neaprašyti ir kiti komunizmo nusikaltimai, pradėdant Holodomoru Ukrainoje. Bet ta pačia proga paklauskime, ar gerai apie minėtus įvykius žino Lietuvos dabartinių mokyklų abiturientai. Tik tie, kurie matė 1991 m. prie gynėjų krauju aplaistyto Televizijos bokšto besivalkiojančius sovietų kareivius, net karštomis birželio–rugpjūčio dienomis įsprautus į šarvuotas uniformas, tų vaizdų nepamiršo. Rusijos vadovėliuose nėra tiesos apie nuo Sakartvelo ir Moldovos atplėštas teritorijas.

Jungtinių Tautų (JT) organizacija buvo įkurta tam, kad daugiau niekada nekiltų tokio masto karinių konfliktų, kuriuose žūsta dešimtys milijonų žmonių. Bet kuri valstybė, pažeidusi JT nuostatas, turi būti nedelsiant iš jos pašalinta, o už vykdomus nusikaltimus – nubausta. Bet ar pasaulio galin-gieji, kurie jau nelabai suvokia net šeimos paskirtį visuomenės atsinaujinime, gebės pasirūpinti žmonijos saugumu? Ar jie prisimins 1945–1948 m. žmonijos viltis užkirsti kelią karo nusikaltimams? Tai, kas vyksta šių dienų Ukrainoje, nėra karas prieš vieną tautą. Nereikia guostis tuo, kad šiandien žūva tik ukrainiečiai. Pagaliau, ir jų gyvybės apsauga turi tapti nebeatidėliotinu visos žmonijos rūpesčiu.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Žemės diena. 1971 m. Jungtinės Tautos kovo 20–21 d. paskelbė Pasauline Žemės diena. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1992 m. Žemės dieną oficialiai įteisino ir Lietuvoje. Pradėjus minėti Pasaulinę Žemės dieną, klimato kaita jau buvo įsibėgėjusi, tačiau žmonija ją dar nekreipė dėmesio. Šiandien jau visas pasaulis plačiai kalba apie klimato kaitą ir ieško būdų, kaip ją sustabdyti. Natūraliai kyla klausimas, kokiame pasaulyje gyvensime mes ir mūsų vaikai. Galbūt tam tikros padarytos žalos mūsų motinai žemei jau nebebus galima atitaisyti, bet visi turime išmokti gyventi, rinkdamiesi teisingą ekologinį santykį vieni su kitais ir mus supančia aplinka.

Ministerija užsimojo mažinti pagalbą vaikams. Demokratų sąjungos „Vardan Lietuvos“ frakcijos Seime nariams kelia nerimą valdančiųjų vykdomas švietimo savalaikės ir kokybiškos pagalbos teikimas vaikams. Pasirodę Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengti psichologų, socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų ir kitų švietimo pagalbos specialistų aprašų projektai akivaizdžiai padidina jų darbų apimtį ir kartu sumažina galimybes gauti vaikams reikalingą švietimo pagalbą. Pasak prof. habil. dr. Vilijos Targamadzės, specialiesiems pedagogams ir logopedams numatyta daug naujų funkcijų. Dėl to dar labiau mažės tiesioginės pagalbos vaikui trukmė. Specialiosios pedagoginės pagalbos asmenims iki 21 metų nustatomi didesni vaikų skaičiai, su kuriais turės dirbti specialieji pedagogai ir logopedai. Be to, socialiniams pedagogams nerimą kelia jiems deleguojamos atvejo vadybininko funkcijos ir kt.

„Kinta normatyvai – jau tik nuo 400 vaikų steigiamas socialinio pedagogo ir psichologo etatas. Naujame specialiosios pedagoginės pagalbos apraše neliko punkto, kuris leido mokinius su dideliais ir labai dideliais poreikiais specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus dvigubinti, t. y. skaičiuoti kaip du mokinius. Tai sudarytų galimybes teikti reikiamą pagalbą. Keista išgirsti iš švietimo pagalbos specialistų, kad šie aprašų projektai yra paskelbti jų galutiniame variante, nesuderinus su atitinkamomis švietimo pagalbos specialistų asociacijomis. Kai kurių asociacijų atstovų teigimu, praktiškai net neatsižvelgta į jų teiktas pastabas“, – pabrėžia prof. habil. dr. V. Targamadzė.

Kadangi dėl privalomo 2024 m. įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo mokyklose dar sustiprės švietimo pagalbos specialistų vaidmuo, teikiant pagalbą vaikams ir konsultuojant mokytojus bei tėvus, nerimą kelia neadekvatus jų teikiamų paslaugų išplėtimas, neįvertinus galimybių.

Pritarta Prezidento veto: priimtoms mažiau ūkininkų sodybų statybas ribojančios Ūkininko ūkio įstatymo pataisais. Pritarta visiems šalies vadovo teiktiems pakeitimams. Seimo priimtu įstatymu siekiama, kad žemės ūkio paskirties žemė būtų skirta žemės ūkio veiklai, kad galimybę statyti gyvenamąjį namą su pagalbinais statiniais turėtų asmenys, kurie tikrai verčiasi žemės ūkio veikla. Sutarta įtvirtinti reguliavimą, pagal kurį ūkininko sodybos gyvenamąjį namą su priklausiniais galės statyti ūkininkas, ne mažiau kaip 3 metus deklaravęs pajamas iš žemės ūkio veiklos, patikslinant, kad toks reikalavimas nebus taikomas kitos paskirties ūkininkų pastatų statybai.

Įstatyme nustatyta, kad gyvenamosios paskirties pastatas su pagalbiniu ūkio pastatais galės būti statomi nuosavybės teise priklausančiame žemės ūkio paskirties žemės sklype, ne mažesniame kaip 2 hektarai, o kitos paskirties pastatai, reikalingi ūkininko veiklai vykdyti, galėtų būti statomi ir nuosavybės teise priklausančiame žemės ūkio paskirties žemės sklype, ne mažesniame kaip 0,5 hektaro.

„Šiuo metu Lietuvoje registruota apie 87 tūkst. ūkių, o jų skaičius svyruoja priklausomai nuo savivaldybės iki kelių

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

šimtų per metus kiekvienoje savivaldybėje. Suprantama, kad šis įstatymas yra svarbus ne tik jau veikiantiems ūkininkams, bet ir tiems, kurie pradeda naują veiklą žemės ūkio sektoriuje, jauniems ūkininkams, tiems, kuriuos valstybė bando įtraukti į šią veiklą. Žemės ūkio veiklos skatinimas yra svarbus regionų stiprinimui bei įsikūrimo regionuose skatinimui“, – pristatydamas šalies vadovo veto, sakė J. Neverovičius.

Įtraukti Rusiją į terorizmą remiančių valstybių sąrašą. Už tai numatančią Seimo rezoliuciją vieningai balsavo 114 Seimo narių. Pasak šios rezoliucijos iniciatoriaus prof. Raimundo Lopatos, Europos Sąjungos (ES) sprendimų priėmimo mechanizmas yra gana lėtas. Seimas pasiūlė apsvaistyti galimybę paskirti nuolatinį Europos Komisijos narį, atsakingą už sankcijų rengimo ir vykdymo priežiūrą, primygtinai skatinti ES šalis

kandidates ir potencialias šalis kandidates priderinti savo politiką prie bendros ES sankcijų politikos, baigti kurti Rusijos įšaldyto turto ES konfiskavimo teisinę režimą ir sukurti tarptautinį Rusijos agresijos sukeltos žalos atlyginimo mechanizmą kaip priemonę Ukrainai karo padarytai žalai atlyginti.

Priimta rezoliucija Seimas kreipiasi į ES ir NATO valstybes nares, ragindamas dėti maksimalias pastangas, inicijuojant visapusišką tarptautinę Rusijos izoliaciją, įskaitant, kiek tai susiję su jos naryste tarptautinėse organizacijose (Jungtinėse Tautose ir kt.), uždaran ir uždraudžiant su Rusijos valstybe susijusias institucijas, kurios gali būti išnaudojamos dezinformacijos ir propagandos sklaidai ar panašiais tikslais, apribojant Rusijos įtaką kitose srityse, įskaitant ekonomiką, finansus, mokslą, kultūrą, sportą, turizmą, socialinius tinklus ir pan.

Vyriausybė raginama įpareigoti strateginių prekių kontrolę atliekančias institucijas

sukurti veikiančią nacionalinę kontrolės mechanizmą ir priemones, kurios užtikrintų ne tik dvejopo naudojimo prekių, bet ir galimai dvejopo naudojimo prekių arba jautrių technologijų, kurios gali būti panaudotos karinėms reikmėms, eksporto ir tranzito kontrolę.

Kas ir kaip formuoja gynybos pramonės ir inovacijų poreikį Lietuvoje? Kovo 20 d. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto sudarytos Darbo grupės posėdžio metu buvo keliami svarbūs valstybės formuojami karo pramonės ir inovacijų poreikiai mūsų šalyje, aiškinamasi, kaip veikia sistema. Darbo grupės pirmininkas prof. Valdas Rakutis atkreipė dėmesį, kad šių dienų geopolitiniame kontekste, karo Ukrainoje akivaizdoje, itin svarbu turėti savos gynybos pramonės sistemą ir kokybišką bei tvarų valstybinį užsakymą. Būtina išsiaiškinti, koks yra gynybos pramonės potencialas, nustatyti trukdžius, su kuriais susiduria ši sritis, sutvarkyti ją įstatymu, kuris galėtų

nurodyti kryptį ir kas būtų atsakingas už šios sistemos veikimą.

Susitikime buvo nagrinėjama, kaip galima visapusiškai išnaudoti vietinės pramonės potencialą, orientuotą į gynybos ir saugumo priemonių kūrimą ir jų gamybą. Remiantis NATO ir Europos Sąjungos valstybių įgyvendinimo pavyzdžiais, Lietuvai pats laikas susirūpinti, kad būtų visapusiškai išnaudojamas vietinės pramonės potencialas, orientuotas į gynybos ir saugumo priemonių kūrimą ir jų gamybą. Mokslinis ir gamybinis potencialas, Krašto apsaugos ministerija ir kariuomenė turi veikti išvien.

Aleksandro Stulginskio žvaigždės laureatai. Seimas nusprendė 2023 metų Seimo apdovanojimą – Aleksandro Stulginskio žvaigždę – skirti Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarui Česlovui Juršėnui ir Ukrainos Aukščiausiosios Rados Pirmininkui Ruslanui Stefančukui. Šį apdovanojimą numatoma įteikti 2023 m. gegužės 16 d. ■

MRU rektorė išrinkta Tarptautinės universitetų asociacijos viceprezidente

Kovo 16–17 d. Paryžiuje vykusiame Tarptautinės universitetų asociacijos (TUA; angl. *International Association of Universities – IAU*) administravimo valdybos posėdyje Mykolo Romerio universiteto (MRU) rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė išrinkta TUA viceprezidente. Ji kuruos vieną iš prioritetinių TUA veiklos kryptių – tarptautiškumą. I. Žalėnienė pažymėjo, kad, skatindami universitetų tarptautiškumą, siekiame reprezentuoti tautų ir kultūrų įvairovę, sudaryti lygias išsilavinimo galimybes visiems.

UNESCO būstinėje Paryžiuje MRU rektorė prof. dr. I. Žalėnienė kartu su kitais asociacijos valdybos nariais aptarė asociacijos veiklą su UNESCO Generalinio sekretoriaus padėjėja švietimui Stefania Giannini, prie UNESCO akredituotais diplomatais, tarp kurių buvo ir Lietuvos ambasadorė prie UNESCO Jolanta Balčiūnienė. Valdybos posėdyje apsvaistyta 2022 m. veiklos ataskaita ir strategija iki 2030 m. bei 2023–2026 m. veiklos planas.

MRU rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė su TUA valdybos nariais UNESCO būstinėje Paryžiuje

Daugiau kaip 70 metų aktyviai veikianti TUA padeda įgyvendinti UNESCO ir Jungtinių Tautų darbotvarkę aukštojo mokslo srityje, skleidžia gerąją praktiką partnerių tinkle, palaiko tarptautinį dialogą pasaulinėje aukštojo mokslo erdvėje. Asociacija jungia daugiau kaip 600 universitetų ir nacionalinių

universitetų rektorių konferencijų iš daugiau kaip 120 valstybių.

MRU dalyvauja asociacijos veikloje nuo 2004 m. MRU rektorė I. Žalėnienė 2016 m. buvo išrinkta TAU valdybos nare, o 2022 m. perrinkta antram terminui. Dalyvavimas asociacijos veikloje suteikia plačių galimybių

MRU rektorė su Lietuvos Respublikos ambasadore prie UNESCO Jolanta Balčiūniene

pristatyti pasauliui Lietuvos aukštojo mokslo potencialą. Aktyviai plėtodamas partnerystę su užsienio universitetais, MRU siekia tapti lyderiaujančiu socialinių mokslų universitetu Lietuvoje ir regione. *Parengta pagal MRU pranešimą* ■

LIETUVOS AKTUALIJOS

Pasaulis ruošiasi kvantinei revoliucijai. O Lietuva?

Prof. Raimundas Lopata

Pasaulyje stebima antroji kvantinės revoliucijos banga. Valstybės kuria nacionalines kvantines strategijas, didina investicijas į kvantinių technologijų mokslo tyrimus suprasdamas, kad kvantinė technologijų transformacija yra neišvengiama ir netolima pasaulio ateitis. Šalys, kurios

valdys kvantines technologijas, ateityje dominuos informacijos apdorojimo erdvėje. Tai suteiks joms galimybę kontroliuoti tokius sektorius, kaip nacionalinis saugumas, pažangi gamyba, farmacija, skaitmeninė ekonomika ir kt. Tačiau Lietuvoje valstybės institucijų dėmesio nematome. Mokslinį potencialą turime, tačiau valstybė kofinansuoti tyrimų neskuba. Neturime ne tik kvantinių technologijų, bet ir bendrai ateities technologijų strateginės vizijos.

Lietuvos mokslo bendruomenė vis garsiau kalba, kad kvantinių technologijų vystymui mūsų šalyje skiriamas nepakankamas dėmesys ir labai ribotas valstybės finansavimas. Šiuo metu nėra viena ministerija nesiima lyderystės šioje srityje. Kvantinių technologijų vystymo klausimas iš vienos ministerijos perduodamas kitai. Neveikia ir Mokslo, technologijų ir inovacijų taryba, kurią sudaro Ministras Pirmininkas, atitinkamų ministerijų atstovai, ir kurios vienas pagrindinių uždavinių turėtų būti efektyvi

tarpinstitucinė koordinacija, siekiant strateginių ir sisteminių sprendimų, būtinų mokslo, technologijų ir inovacijų politikai formuoti ir įgyvendinti.

Europos Sąjungos (ES) lygmeniu programos kvantinių technologijų vystymui ir jos pritaikymui valstybių narių reikmėms jau seniai atvertos, bet mes ten dalyvaujame labai vangiai. Kvantinių technologijų vystymo klausimas yra siejamas ne tik su valdymu, informacijos sklaida, kompiuterija ar analitika, kurių iki šiol pasaulis dar neturėjo, tačiau ir su valstybių nacionalinio saugumo klausimais, nes, įžengus kvantinei komunikacijai, dabar naudojamas ryšys nebebus saugus. Šiuo metu Lietuvoje nėra vykdoma jokia su ateities technologiniu vystymu susijusi nacionalinė mokslo programa. Būtina inicijuoti nacionalinės kvantinių technologijų mokslo programos sukūrimą.

„Dar 2019 m. Lietuva prisijungė prie Europos kvantinės infrastruktūros iniciatyvos (EuroQCI), kurioje dalyvauja beveik

visos Europos Sąjungos narės, ir įsipareigojo parengti veiksmų programą“, – kalbėjo Valskybinio mokslinių tyrimų instituto Fizinių ir technologijos mokslų centro Lazerinių technologijų skyriaus vadovas prof. Gediminas Račiukaitis. ES skyrė finansavimą, kad būtų sukurta kvantinės komunikacijos infrastruktūra, apimanti visą ES, tačiau būtinas ir nacionalinis finansinis indėlis, kurio Lietuva nesugebėjo surasti. Todėl Lietuva nesugebėjo pasinaudoti ES parama, o kvantinio ryšio tinklo infrastruktūra taip ir nepradėta kurti.

Anot Valstybinio mokslinių tyrimų instituto Fizinių ir technologijos mokslų centro direktoriaus prof. Gintaro Valušio, šiuo metu valstybė neturi pozicijos dėl kvantinės infrastruktūros kūrimo. Todėl turime apsispręsti ir numatyti atitinkamą finansavimą šiai sričiai. Tęsdamas parlamentinę kontrolę, Ateities komitetas 2023 m. kovo 17 d. posėdyje nagrinėjo temą „Nacionalinė kvantinių technologijų programa: skaitmeninio pagrindimo ir pažangios pramonės dalis“. ■

Kokią žinią perduoda griūvantys tiltai?

Pokalbis su prof. dr. Dariumi Bačinsku

Susiekimo infrastruktūra, jos sauga ir patikimumas yra vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių kiekvienos šalies ekonomikos raidą. Įvairių pramonės šakų vystymasis neįsivaizduojamas be kelių ir tiltų infrastruktūros plėtros bei saugaus esamų statinių naudojimo. Didėjantys transporto srutai, jų svoris ir kiti parametrai tampa nauju išbandymu tiek projektuojant, tiek ir prižiūrint šiuos statinius.

Pasak Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) Gelžbetoninių konstrukcijų ir geotechnikos katedros prof. dr. Dariaus Bačinsko, šiuolaikinių tiltų naudojimo trukmė siekia 100 metų ir ilgiau. Projektuojant tiltus, turi būti įvertinta veikiančių apkrovų ir poveikių, aplinkos sąlygų, naudojimo reikalavimų kaita, galima medžiagų savybių degradacija ir kiti veiksniai, lemiantys tiltų saugą ir patikimumą per visą jų naudojimo laiką. Praktika rodo, kad tiltų amžius neretai gali būti ir daug trumpesnis. Panemunės tilto Kaune arba Papatų viaduko A1 kelyje Vilnius–Klaipėda eksploatacijoje trukmė tesiekė kiek daugiau nei 50 metų.

„Šiuolaikinėje tiltų inžinerijoje neretai iškyla dvigubas klausimas – turime galvoti apie ateities tiltus ar tiltus ateityje? Svarbūs abu aspektai. Pirmasis atspindi regiono ar šalies vystymosi lygį, o antrasis – sugebėjimą adaptuoti žinias ir kompetenciją tinkamai planuoti finansinius išteklius infrastruktūros statinių priežiūrai ir savalaikių intervencinių priemonių panaudojimui“, – pabrėžia profesorius.

Jo teigimu, tilto per Nevėžį Kėdainiuose ir rekonstruojamo A. Meškinių tilto per Neris upę Kaune griūtys gali būti laikomos išpėjimu Lietuvoje eksploatuojamų automobilių kelių tiltų sistemai. Per kelias savaites įvykusių incidentų skaičius yra didesnis už per pastaruosius 10 metų įvykusias tiltų avarijas. Šiuo atveju nevertinamos išprovokotų incidentų, įvykusių dėl transporto priemonių atsitrenkimo, vandalizmo veiklos ir pan., pasekmės.

Tilto per Nevėžį Kėdainiuose perdangos sijos griūtis įeis į atkurtos Nepriklausomos Lietuvos tiltų inžinerijos istoriją kaip pirmasis statinys, kurio laikantis elementas suiro dėl išorinių mechaninių poveikių, bet dėl ryškaus konstrukcinių elementų fizinio nusidėvėjimo. „Visame pasaulyje morališkai ir fiziškai senstantys infrastruktūros statiniai, jų priežiūra ir savalaikių intervencinių priemonių planavimas yra viena didžiausių pastarųjų dešimtmečių problemų tiltų inžinieriams. Nurimus aistroms ir subjektyvioms interpretacijoms po įvykusių incidentų, galima išsamiau pažvelgti į tiltų eksploatacijos problemas ir pagrindines priežastis, kurių analizė ir išmoktos pamokos leis ateityje išvengti avarių“, – akcentuoja profesorius.

D. Bačinskas teigia, kad pirmiausia reikia pradėti nuo tiltų eksploatacijos sąvokos identifikavimo. Tiltų techninė eksploatacija turi apimti ne tik nuolatinę priežiūrą, kasmetines apžiūras, atsiradusių pažeidimų ir defektų identifikavimą bei jų kitimo stebėseną, bet ir intervencinių priemonių

Prof. dr. Darius Bačinskas. Aleksa Jaunius nuotr.

įgyvendinimą bei defektų pašalinimą.

Tilto konstrukcijų irimas neprasideda akimirksniu, jis vyksta ilgą laiką. Viskas prasideda nuo smulkių dalykų, kuriems pašalinti pradinėse stadijose nereikia didelių investicijų. Užsienio šalyse atlikti tyrimai rodo, kad tiltų eksploatacijoje laikantis „Nieką nedaryk“ taktikos, jų gyvavimo trukmė siekia tik apie 45–50 m. Tačiau ją galima padidinti daugiau nei du kartus (vidutiniškai iki 100–120 m.), tinkamai prižiūrint tiltus ir laiku imantis intervencinių priemonių.

„Lietuvoje gerosios praktikos pavyzdžiu ir etalonu turėtų tapti ilgiausias Lietuvoje Lyduvėnų tiltas, kurio trys santvarinės perdangos sėkmingai eksploatuojamos jau daugiau nei 100 metų. Tiltų eksploatacijoje patirtis rodo, kad dažniau ir tinkamai remontuojamų tiltų eksploatacijoje išlaidos yra apie 50 proc. mažesnės už tiltų, kurie neprižiūrimi sistemingai. Todėl blogos ar net kritinės būklės tiltų skaičius gali būti daug didesnis,

nei deklaruojama viešoje erdvėje“, – teigia D. Bačinskas.

Kitas svarbus aspektas, pasak profesoriaus, susijęs su blogos ar kritinės būklės tiltų tikrojo saugos lygmens savalaikiu identifikavimu. Techninės apžiūros metu nustačius blogą ar net avarinę būklę, neretai apsiribojama transporto priemonių svorio ribojimu. Išanalizavus pateiktas ataskaitas ar tyrimų aktus, lieka neaišku, ar statinį eksploatuoti toliau yra saugu. „Blogos ir kritinės būklės tiltams būtina atlikti ne techninės būklės vertinimą, bet statinio ekspertizę, kuri tyrimų rangovą įpareigoja atlikti statinio laikančiųjų konstrukcijų galios ir saugos eksploataciniams poveikiams vertinimą.

Tinkamai atliktos konkrečios statinio ekspertizės leistų įvertinti esamo statinio atsaką išorės poveikiams, jo laikomąją galią, saugos lygmenį, numatyti galimas intervencines priemones ir jų įgyvendinimo terminus“, – įžvalgomis dalijasi profesorius. Jis pabrėžia, kad griūvantys tiltai siunčia aiškią žinutę – avarijos galėjo sukelti daug liūdnų pasekmių. Tačiau šie incidentai suteikia dar vieną nemokamą galimybę keistis ne tik požiūriui, bet ir visai sistemai. Pastaroji yra neefektyvi ir nepakankamai prisideda prie eksploatuojamų Lietuvos tiltų saugos. Sąvoka „tiltai“ turėtų tapti kertiniu aspektu Lietuvos tiltų inžinerijos sistemoje. Todėl įstatyminių, strateginio planavimo, finansinių ir kitų susijusių priemonių būtina imtis nedelsiant. *Parengė Neda Černiauskaitė, VILNIUS TECH komunikacijos projektų vadovė*

NAUJI TYRIMAI

Įteiktos prof. Virginijaus Šikšnio vardinės stipendijos

Vieno pasaulinių CRISPR-Cas9 genų redagavimo technologijos pradininkų, Vilniaus universiteto (VU) Gyvybės mokslų centro (GMC) profesorius biochemiko Virginijaus Šikšnio vardinė stipendija skiriama už tarptautiniu mastu pripažintus išskirtinius mokslinės veiklos rezultatus. Šiemet Vilniaus miesto įsteigta 10 tūkst. eurų vertės stipendija skirta VU doktorantams Ugnėi Kuliešiūtei ir Jonui Juozapaitiui.

Prof. V. Šikšnys džiaugiasi miesto iniciatyva įsteigti stipendiją, sakydamas, kad ji ne tik padeda išlaikyti jaunuosius talentus, bet ir pritraukti naujus. „Labai džiaugiuosi, kad mano vardu teikiama stipendija pažymi tarptautinį pripažinimą pelniusius mokslus darbus, kuriuos jaunieji mokslininkai sukūrė būtent Vilniuje, taip garsindami ir šalį, ir miestą“, – sako prof. V. Šikšnys.

„Gyvybės mokslų sritis yra itin svarbi „Vilnius TechFusion“ ekosistemos dalis, kuri reikšmingai padeda atskleisti Vilnių, kaip pažangų technologijų miestą, atvirą verslui, talentams ir galimiems investuotojams. Labai svarbu, kad jau antrus metus miestas skatina ir motyvuoja jaunuosius mokslininkus, kurių pasiekimai keičia pasaulį ir garsina sostinę“, – sako Vilniaus turizmo ir verslo plėtros agentūros „Go Vilnius“ vadovė Inga Romanovskienė. VU GMC direktoriaus prof. Daumanto Matulio

teigimu, ši tarptautinė vardinė stipendija ne tik parodo Lietuvos mokslo pasiekimus, bet ir atskleidžia galimybes.

Svarbūs mokslo darbai

VU GMC doktorantūros studentas Jonas Juozapaitis tyrinėja, kaip bakterijos ginasi nuo virusų, bakteriofagų. „Kad tai suprastčiau, stebiu priešvirusinių genų veikimą gyvoje bakterijoje, išgrynintus gynybinių sistemų komponentus tiriu mėgintuvėlyje bei siekiu suvokti, kaip šių sistemų molekulių struktūra yra susijusi su funkcija. Aišku, tai atlieku ne vienas, o kartu su laboratorijos kolegomis. Šie tyrimai ne tik svarbūs fundamentinėms žinioms plėsti, bet gali padėti surasti naujų molekulių įrankių biotechnologijai, būdų panaudoti bakteriofagus prieš bakterines infekcijas, ar net geriau suvokti žmogaus imuninę sistemą“, – sakė J. Juozapaitis.

Kitą stipendiją gavusi VU GMC doktorantė Ugnė Kuliešiūtė tyrinėja, kaip neuronų veikla priklauso nuo specifinės cukraus molekulės – sialo rūgšties. „Kadangi visas neuronų paviršius yra padengtas cukrinių „medžių“ mišku, nuo jo priklauso neuronų aktyvumas, ryšiai su kitais neuronais, ir galiausiai – smegenų funkcija. Tyrinėju sialo rūgšties vaidmenį smegenims vystantis ir tam tikrų ligų, pavyzdžiui, epilepsijos atveju.

Tyrinėdama epilepsiją, bendradarbiauju

VU GMC direktorius Daumantas Matulis, doktorantai Jonas Juozapaitis, Ugnė Kuliešiūtė ir prof. V. Šikšnys. Simono Lukoševičiaus nuotr.

su Santaros klinikų neurochirurgais, todėl, pacientams sutikus, galiu tyrimams naudoti ne įvairius modelius, bet tiesiogiai vertinti pokyčius epilepsiniame žmogaus smegenų audinyje, – pasakoja U. Kuliešiūtė. – Nesu tikra, ar tikėjaisi, tačiau tikrai norėjau gauti šią stipendiją. Ketvirtį doktorantūros metai, tad dokumentus pateikiau su mintimi: kada, jei ne dabar?“

Tarptautinė prof. V. Šikšnio vardo stipen-

dija Vilniuje buvo įsteigta 2020 m. gruodį. Į stipendiją pretenduoti galėjo doktorantūros studijų pakopos gyvybės mokslų srities studentai iš viso pasaulio, studijuojantys ir vykdančys savo mokslinius tyrimus sostinėje. Siekiant skatinti jaunuosius mokslininkus tęsti tyrimus ir plečiant gyvybės procesų pažinimo ribas, Vilniaus miestas įsipareigojo prof. V. Šikšnio vardo stipendiją finansuoti penkerius metus.

Skaitmeninė dieta

Pokalbis su tyrėja Lina Žemaityte-Kirkman

Pasaulio sveikatos organizacija stresą pavadino XXI amžiaus sveikatos epidemija. Nustatyta, kad stresas yra didelis rizikos veiksnys daugelio sveikatos problemų, įskaitant ir psichikos sveikatos sutrikimus, širdies bei kraujagyslių ligas. Tačiau daugelis žmonių dažnai nesusimąsto, kad mūsų skaitmeniniai įpročiai stipriai prisideda prie patiriamo streso. Apie tai, kodėl būtina skaitmeninė dieta ir kaip jos laikytis, kalbamės su lektore, „OFFline“ programos konsultante, finansinių technologijų ir tvarių inovacijų centro „Rockit“ vadove Lina Žemaityte-Kirkman.

– Technologijos šiuolaikinį žmogų supa nuolat. Ar mokslas, vertindamas jų įtaką stresui, kažkam konkrečiai skiria daugiau dėmesio?

– Atsibudę dažnai pirmiausia pažiūriame į telefoną ir pradėdami dieną su kitų žmonių mintimis ar reikalais. Laikome telefoną šalia, kai dirbame, dėl to dažnai esame pertraukiami ir negalime susikaupti. Tikriname telefonus, kai bendraujame su kitais žmonėmis, o poilsį nuo kompiuterio ekrano darbe ar mokslo keičiame į poilsį kituose, mažesniuose ekranuose. Telefoną nešamės į lovą, kur, užuot miegoję, skaitome – dažnai ne pačias geriausias ir ramybės suteikiančias žinias. Socialinės platformos leidžia mums nuolatos lyginti savo gyvenimą su kitų žmonių retušuotais gyvenimais ir jaustis nepakankamiems ir t. t.

Dažnas mūsų visą dieną neturi jokios pertraukos nuo nuolatinio informacijos srauto ir prieinamumo. Noras visuomet turėti po ranka telefoną yra toks stiprus, kad mokslininkai net sukūrė pavadinimą nerimui, kurį žmonės patiria, kai negali naudotis telefonu, – „nomophobia“ (angl. *no-mobilephone-phobia*). Nustatyta, kad nomofobiją patiria apie 70 proc. žmonių. Nuolatos užimti ekranais, pamirštame, kad esame žmonės ir turime kūną, kuris turi kitų poreikių, nei tik sėdėti prie ekranų. Pavyzdžiui, pagrindinis jų – judėti. Telefone telpa tiek daug – nuo žemėlapių iki piniginių. Tačiau svarbu prisiminti, kad tai – tik įrankis. Ir kaip mes nuolat nesinešiojame kitų įrankių (būtų keista, jei dailidė eitų miegoti su plaktuku ar pjūklui), taip turėtume leisti sau pailsėti ir nuo skaitmeninių įrankių.

Šiandieniam, nuolatos skubančiame pasaulyje technologijos neabejotinai yra neatsiejama mūsų kasdienio gyvenimo dalis. Jos atnešė mums daug patogumo, nuolatinio ryšio ir pramogų. Tačiau moksliniai tyrimai rodo, kad pastovus buvimas prisijungus

„OFFline“ programos konsultantė
Lina Žemaityte-Kirkman

prisideda prie chroniško nuovargio, nerimo jausmo ir streso. Žmonės dažnai nesusieja nuovargio, irzlumo, nemigos, migrenos su savo skaitmeniniais įpročiais. Retas turbūt įsivaizduoja save, sąmoningai ilgą padėdantį į šalį telefoną. Juk daugeliui tai būtų tikra kančia.

Statistika rodo, kad net 58 proc. žmonių bandė atsikratyti telefono priklausomybės ir sumažinti jo naudojimą, tačiau tik 41 proc. mano, kad tai pavyko. Įvertinant šią situaciją, „Vytautas Mineral SPA“ sukurta unikali „OFFline“ programa, kuri ne tik sukuria prabangą atsijungti ir pailsėti nuo telefono, bet ir suteikia žinių bei patarimų, kaip sveikus skaitmeninius įpročius parsinešti atgal į kasdienybę. Programa sudaryta taip, kad būtų atkreiptas dėmesys ir pasirūpinta tiek fizine sveikata, nes nuolatinio buvimo ekranuose pasekmės – akių nuovargis, migrenos, prasta laikysena, priekinė palinkę kaklas, tiek ir emocinė – tokia, kaip miego trūkumas, skaitmeninis perdegimas, stresas, nerimas, irzlumas.

– Kodėl nomofobija progresuoja šiuolaikinėje visuomenėje?

– Norime būti apdovanoti. Tokį fenomeną paaiškina biheviorizmo psichologijoje vartojamas terminas „operantinis sąlygojimas“, kai būtybė veikia aplinką ir patiria savo veiksmų pasekmes. Norėdamas tai pagrįsti, šios psichologijos krypties mokslininkas Burrhusas Fredericas Skinneris atliko eksperimentą: į dėžę su įmontuotu pedalu patalpino žiurkę, kuri, bet kada išalkusi, galėjo gauti maisto – tereikėjo paspausti pedalą. Išsiaiškinusi šią sąlygą, išalkusi žiurkė pasukdavo prie jo, neveikiama jokių išorės stimulų. Mokslininkas teigė, kad šį elgesio pasikeitimą nulėmė paskati-

nimas – gaunamas malonumas. Taip buvo išvestas naudos dėsnis, kuris skelbia, kad elgesys tampa sisteminiu, kai susiduriama su maloniomis jo pasekmėmis.

Tai galima pritaikyti ir naršymui telefone: jeigu tai, ką darome, mums teikia pasitenkinimo ir leidžia gerai jaustis, norime tai daryti vis dažniau. Atsitiktiniai, nereguliarūs paskatinimai, tarkime, žinutė socialiniuose tinkluose ar sudominusi nuotrauka, yra pagrindinis veiksnys, nulemiantis mūsų priklausomybę nuo technologijų – šio malonaus „siurprizo“ paieška ir skatina mus nuolatos baksnoti į telefono ar planšetės ekraną.

– Kas žmones motyvuoja kelias dienas praleisti be kompiuterių ir telefonų?

– Programos „skanėstas“ – daug daugiau procedūrų, nei įprastai gaunama, užsisakant poilsio savaitgalį SPA namuose. Atvykę į Birštoną, „OFFline“ dalyviai savo telefoną ir kitas ryšio priemones palieka registratūroje. Jos visą viešnagės laikotarpį saugomos seife. Žinoma, esant skubiam reikalui, suteikiama galimybė paskambinti, tačiau už kiekvieną kartą, kai naudojama telefonu, išbraukiama viena procedūra iš programos sąrašo, o joje numatyta tikrai nemažai veiklų, kad nebeliktų laiko galvoti apie telefoną ir socialinius tinklus, – nuo įvairių masažų, pirčių malonumų, mankštų salėje ir baseine iki poilsio „kosminėje“ bibliotekoje ar specialiame atsipalaidavimo kambaryje su puodeliu arbatos. Be to, dalyvių laukia ne tik nauja patirtis – pusryčiai ir vakarienės be telefono, bet ir kelios mineralais pripildytos SPA procedūros dovanų.

Kadangi norima svečių dėmesį atitraukti nuo telefono ir socialinių tinklų, rekomenduojama šią programą rinktis su šeima, kad būtų galima praleisti daugiau kokybiško laiko drauge. Šeimoms yra numatyta įvairiausių pramogų, o tėvams – galimybė vaikus palikti su aukle ir dviese ištrukti pasimėgauti SPA procedūromis ar tiesiog pabūti pirčių ir baseinų zonoje. Vaikams taip pat yra pritaikytas baseinas, įrengtas žaidimų kambarys, yra vaikiškų knygų, dviračių, paspirtukų, lauko žaidimų aikštelė. Tokia detoksikacija reikalinga visiems, nes nuo telefono esame priklausomi visomis formomis, ne tik naršymu internete: telefone įdiegtas žadintuvas, kalendorius, orų prognozės. Net apsirengti nebegalime be telefono.

– Programoje daug įžvalgų ir patarimų. Gal galite pasidalinti?

– Atsakykite sau į klausimą, ar jūs pakankamai kvėpuojate. Jis turbūt daugeliui skamba keistai. Mokslininkai nustatė, kad

dauguma žmonių (apie 80 proc.), atsakė, nėdami į elektroninius laiškus, žinutes ar užsiimdami kita veikla ekranuose, nesąmoningai sulaiko kvėpavimą arba kvėpuoja paviršutiniškai. Toks paviršutinis kvėpavimas sukelia deguonies trūkumą, kuris ne tik didina streso lygį, bet ir daro neigiamą įtaką mūsų emocinei savijautai, gebėjimui efektyviai dirbti ir net imunitetui. Todėl, mainais į registratūroje paliktus ekranus, „OFFline“ programa dovanoja deguonies terapijos seansą – 20 minučių procedūra prilygsta 4 valandoms pasivaikščiojimo miške.

Kvėpavimo praktikas įmanoma pritaikyti ir savo kasdienybėje. Tiesiog, atsakydami į elektroninį laišką ar žinutes, trumpam stabtelėkite ir pastebėkite, kas vyksta jūsų kūne. Kaip jūs sėdite? Ar jūsų kvėpavimas negilus? Ar jaučiatės įsitempę? Išbandykite „4-7-8“ kvėpavimo metodą: įkvėpkite per nosį skaičiuodami iki 4; sulaikykite kvėpavimą, kol suskaičiuosite iki 7 ir tuomet iškvėpkite pro burną su atodūsiu, skaičiuodami iki 8. Pakartokite tai bent keturis kartus ir pajusite, kaip atsipalaiduoja kūnas.

– Kaip dažnai reikėtų laikytis „skaitmeninės dietos“?

– Prisipažinkime, kad dažnai pagalvojame apie pokyčius, norą pabūti „be ryšio“ bent dieną, tačiau pritrūksta motyvacijos ar drąsos žengti šį žingsnį. Jeigu lygintume su dieta, turbūt būtų mažai vertės iš vieno detoksikacijos ar sveikos mitybos savaitgalio, jei, grįžę namo, ir toliau valgytume nesveikai ir per daug. Bet jei programa padėtų atkreipti dėmesį į sveikus įpročius ir duotų patarimų, ką keisti kasdienybėje, kad dieta taptų sveikesnė, toks savaitgalis būtų neabejotinai daug naudingesnis. „OFFline“ programa ir suteikia šią galimybę – perkrauti savo skaitmeninę dietą.

Skaitmeninės detoksikacijos savaitgalių dažnis priklauso nuo asmeninių pageidavimų ir poreikių. Pavyzdžiui, knygos „Kaip išsiskirti su savo telefonu“ autorė Catherine Price kartu su šeima „atsijungia“ kiekvieną šeštadienį. Rekomenduojama skaitmeninį detoksikacijos savaitgalį atlikti bent kartą per mėnesį, o jei tai neįmanoma – nors kartą į ketvirtį. Tokie atsijungimai nuo internetinio pasaulio leidžia skirti dėmesio kitiems gyvenimo aspektams: tokiems, kaip asmeniniai santykiai, fizinis aktyvumas, sąmoningumas. Svarbu klausytis savo kūno ir emocinės būsenos bei teikti pirmenybę savęs priežiūrai ir pusiausvyrai visose gyvenimo srityse. Skaitmeninės dietos perkrovimas leidžia tai padaryti. ■

Vienatvės jausmo tyrimas

Audra Balundė

Vis daugiau paauglių visame pasaulyje jaučiasi vieniši. Vienatvės jausmas gali būti labai žalingas, išgyvenant žengimą į paauglystę. Šiuo laikotarpiu yra svarbūs bendraamžiai, todėl paaugliai mezza naujas draugystes. Tačiau drovūs ir emociškai jautrūs paaugliai, daugiau laiko praleidžiantys vieni, gali jaustis pažeidžiami, patirti sunkumų santykiuose su bendraamžiais. Mykolo Romerio universiteto Taikomosios psichologijos tyrimų laboratorijos atliktas

tyrimas parodė, kad palaikantis ir pozityvus klasės klimatas sumažina drovių, emociškai jautrių ir jautrių atstumimui paauglių vienišumo jausmą.

Užsienio tyrimai rodo, kad vis daugiau paauglių visame pasaulyje patiria vienišumo jausmą. Kai kuriose pasaulio šalyse šis rodiklis siekia net 45 proc. Štai kaimyninėse Lenkijoje ir Latvijoje vienišais besijaučiančių paauglių dalis siekia atitinkamai 35 ir 37 proc.

Droviems, jautriems atstumimui paaugliams kyla didesnė vienišumo rizika. Paaug-

glystėje, kai bendraamžiai ir draugai atlieka itin svarbų vaidmenį, vienišumo jausmas gali turėti rimtų pasekmių paauglių gerovei ir psichikos sveikatai. Tęstiniai tyrimai rodo, kad vienišumą išgyvenantys paaugliai susiduria su daugiau emocinių sunkumų, didesne rizika patirti kitų skriaudą ir pajusti depresiją. Tačiau pastebėta, kad drovūs ir emociškai jautrūs paaugliai yra mažiau linkę socialines situacijas laikyti gniuždančiomis, jei mano, kad bendraamžiai ir bendraklasiai juos palaiko. Klasėse, kuriose vyrauja pozityvus psichologinis klimatas, mokiniai labiau

palaiko, gerbia vieni kitus ir vengia aštrių situacijų. Palaikančioje aplinkoje emociškai jautresniems vaikams yra lengviau užmegzti draugystę.

Tęstinis tyrimas, atliktas Lietuvos mokyklose, iš tiesų parodė, kad jautrūs mokiniai yra ir drovesni, jaučia stipresnes emocines reakcijas ar labiau bijo atstumimo. Jie ilgainiui jaučiasi vienišesni, nei mažiau jautrūs mokiniai. Tačiau, jei šie mokiniai suvokia savo klasę kaip draugišką ir gerai joje jaučiasi, vienišumo jausmas ilguoju laikotarpiu ne-

Javai – sveikatai stiprinti

Dr. Marius Lasinskas

Daugelis iš mūsų javus vartojame mitybai kiekvieną dieną. Duona, pyragai, košės, dribsniai, miltai – tai tik maža dalis produktų, kuriuos galime gaminti iš įvairių grūdų: avižų, grikių, kviečių, rugių ir kitų. Ištarus žodį „grūdai“, vaizduotėje šmėkšteli gražūs laukai, kuriuose gražiai nuvilnija javų bangos lyg jūroje. Javai yra puikus geros sveikatos šaltinis.

Ko gero, retas iš mūsų nėra skanavęs gardžios grikių košės. O ar esate ragavę grikių žiedai, lapai arba visa žolė yra nuostabi vaistinė augalinė žaliava. Šio augalo žolėje (antžeminėje augalo dalyje) kaupiasi flavonoidai, chlorogeno, galo, citrinos, obuolių, askorbo, folio rūgštys, baltymai, o vaisiuose – krakmolai, baltymai, vitaminai, mineralinės medžiagos, riebalai, sacharidai, aminorūgštys, ląsteliena ir kitos naudingos biologiškai aktyvios medžiagos.

Medicinoje plačiai vartojamas iš grikių pagamintas preparatas – rutinas. Rutinas, arba kvercetin-3-O-rutinozidas, yra flavonoidas, kuris gaunamas iš žydinčių sėjamųjų grikių (lot. *Fagopyrum esculentum Moench*) viršūnėlių. Rutinas mažina kapiliarų trapumą ir pralaidumą, stiprina kraujagyslių sienelę, todėl jis yra tinkamas vartoti, sergant hipertenzija, venų uždegimais, reumatu, sutrikus kraujotakai akies tinklainėje.

Gerai sveikatai – grikių žolės užpilas

Dėl savo įvairios cheminės sudėties grikių žolė pasižymi plačiu farmakologiniu poveikiu: priešuždegiminiu, antioksidaciniu, antibakteriniu, priešvėžiniu, antidiabetiniu ir kitais. Vienoje didžiausių mokslinių straipsnių duomenų bazių „PubMed“ galima rasti daugiau nei 2 tūkstančius mokslinių tyrimų, susijusių su sėjamojo grikio nauda

Avižos

Grikių

žmonių sveikatai. Liaudies medicinoje grikių žolės užpilu gydomas reumatas, kosulys, aterosklerozė, mažakraujystė, hipertenzija ir kitos ligos.

Verta paminėti ir mažiau žinomus grikių privalumus. Pavyzdžiui, žali arba virti grikių lapai yra naudojami maistui, o grikių vaisiai savo baltymų kiekiu prilygsta ankštiniams kultūroms. Be to, grikių grūdai neturi gliutimo, o tai yra labai geras pakaitalas tiems, kurie dėl celiakijos (virškinamojo trakto ligos) negali vartoti kitų grūdinių kultūrų – kviečių, miežių, rugių. Pasisekė ir bičių draugams, nes grikių medus pasižymi gydomosiomis savybėmis, turi daug mineralų ir antioksidantų.

Grikių žolės užpilą pasigaminti – paprasta: 1–2 arbatinius šaukštelių grikių žolės užpilkite viena stikline karšto vandens (90 °C) ir palaikykite uždarame inde apie 2 valandas. Ligų profilaktikai gerkite po stiklinę 1–2 kartus per dieną 30–60 minučių prieš valgį arba 1–2 valandas po valgio, o esant ūmiems atvejams – po 4–5 stiklines 7 dienas, darydami trijų dienų pertrauką. Taip rekomenduojama vartoti 2–3 mėnesius. Reikėtų prisiminti, kad vaistažolių vartojimas, kaip ir bet kurių kitų vaistų, yra individualus, todėl konkrečiu atveju reikėtų pasikonsultuoti su gydytoju, vaistininku ar fitoterapeutu.

Naudingos medžiagos – avižų grūduose, lapuose, žieduose

Dar vienas sveikatai palankus vienmetis kultūrinis varpinis augalas – sėjamoji aviža (lot. *Avena sativa L.*). Avižų grūduose (vaisiuose) yra krakmolo, baltymų, riebalų, vitaminų, flavonoidų, amino rūgščių, geležies, mangano, cinko, kalcio, fluoro ir kitų biologiškai aktyvių medžiagų. Mūsų močiutės ne veltui mums sakė: valgyk avižų košę ir būsi stiprus kaip arklys. Tačiau ne tik avižų grūdai yra naudingi. Štai avižų lapuose ir šiauduose yra pektinų, triterpeninių saponinų, karotenoidų, chlorofilų, o žieduose – naudingų flavonoidų. Todėl avižų vaistinė augalinė žaliava pasižymi daugybe farmakologinių savybių: antioksidacinėmis, raminausiomis, cholesterolį mažinančiomis, antidiabetinėmis, antimikrobinėmis ir kitomis. Avižų skaidulos šalina iš organizmo šlakus, todėl jos yra tinkamos organizmui valyti.

Liaudies medicinoje avižos yra naudojamos pačiais įvairiausiai būdais: kaip odos šveitiklis (sudrėkintos avižos), kaukė veidui (avižų dribsniai palaikomi šiltame vandenyje keletą minučių, tada masė užtepama ant veido, palaikoma 10 minučių ir nuplaunama šiltu vandeniu), gydomosioms vonioms (apie 1 kg avižų šiaudų voniai) ir kt.

Paprasčiausias būdas išbandyti avižų

arbatą (vandeninį užpilą): 1–2 arbatinius šaukštelių smulkintos avižų žolės (renkama birželį–liepą) užpilkite 1 stikline (200 ml) karšto vandens (90 °C) ir palaikykite apie 20 minučių. Ligų profilaktikai gerkite po 1–2 stiklines per dieną. Jeigu norite ramiai miegoti, išgerkite vieną stiklinę avižų žolės užpilo 30–60 minučių prieš miegą.

Avižos dažnai vartojamos ir mišiniuose su kitais vaistiniais augalais. Jei norite pagerinti miegą, rekomenduojamas toks vaistažolių mišinys: avižų žolė, mėtų žolė, melisų lapai, medetkų žiedai, sukatzolių žolė. Jei sergate cukriniu diabetu: avižų žolė, dilgėlių lapai, pupelių ankštys, mėlynių lapai ir kiti. Prisiminkite, kad atvėsintas arbatas galite pagardinti medumi arba tiesiog lyžtelti medaus iš šaukštelio ir užgerti. Taip bus ne tik skaniau atsigeriti, bet medus dar pagerina ir biologiškai aktyvių medžiagų įsisavinimą.

Duomenų bazėje „PubMed“ galima aptikti daugiau nei 10 tūkstančių įrašų, susijusių su sėjamosios avižos (angl. *oat*) moksliniais tyrimais. Taigi iš tiesų verta pasidomėti avižos nauda tiek žmonių sveikatai, tiek jos platesniu, alternatyviu panaudojimu žemės ūkio pramonėje.

Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijoje atliekama daug tyrimų, susijusių su vaistiniais ir maistiniais augalais. Didelio mokslininkų dėmesio susilaukė siauralapis gaurometis, baltasis šilkmedis, bulvės su spalvotu minkštimu, bulvinė saulėgrąža (topinambas) ir kiti. Iš tiesų verta domėtis čia pat augančiais maistiniais ir vaistiniais augalais, nes pasaulyje kyla vis daugiau klausimų dėl maisto kokybės ir saugos – kaip išlaikyti pusiausvyrą tarp vis augančių vartojimo poreikių ir žemės galimybių švariai užauginti maistą. Mes tikrai visko turime, tik kartais trūksta žinių ar drąsos. *Autorius yra Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademijos Augalų biologijos ir maisto mokslų katedros jaunesnysis mokslo darbuotojas*

ABSOLVENTŲ ISTORIJOS

Pedagogo kelias džiugina

Polinkis mokyti nugalėjo

Prieš 24 metus Kristina Petrošienė atsiėmė magistrui prilyginamą tarptautinės teisės specializacijos diplomą ir galvojo, ką reikės veikti gyvenime. „Teisininko darbą išbandžiau dar studijuodama. Dirbau Krašto apsaugos ministerijoje ir audito kompanijoje, todėl tiksliai žinojau, ko nenoriu. Tačiau ko noriu – nežinojau“, – sako diplomuota teisininkė. Baigusi studijas, ji tęsė profesinio kelio paieškas komunikacijos srityje: Teisingumo ministerijos Viešųjų ryšių skyriuje, Lietuvos apeliaciniame teisme ir Registrų centre. Tačiau ir tai buvo ne tai, ko ji pati norėjo.

Išėjusi iš paskutinio darbo ir iš buvusių komunikacijos partnerių mokyklos „Pažinimo medis“ sulaukusi skambučio su pasiūlymu vaikus mokyti etikos, iš karto, be ilgų apmąstymų atsakė teigiamai. „Per beveik ketverius metus apaugau įvairiomis disciplinomis ir gimnazijoje. „Pažinimo medyje“ mokau etikos, sociologijos, ugdymo karjerai, o Karalienės Mortos mokykloje – pažinimo

Gvidas Tupinis. Asmeninio archyvo nuotr.

teorijos“, – pasakoja pedagogė ir priduria, kad buvimas šalia vaikų jai reiškia būti savyimi: laisva, netobula, klystančia.

Vilniaus Jėzuitų gimnazijoje informatikos mokytoju dirbančio Gvido Tupinio istorija – panaši, tik pedagoginį pašaukimą jis pajuto daug anksčiau: „Dar studijuodamas informatiką, pradėjau dirbti pedagoginį darbą, jaučiau polinkį mokyti, norėjau įgyti pedagogo kvalifikaciją.“

Kristina Petrošienė. Jono Petronio nuotr.

Ar įmanoma tapti mokytoju per metus?

Vienerius metus trunkančių profesinių pedagoginių studijų metu jaunam pedagogui patiko diskutuoti su bendrakursiais ir dėstytojais, susipažinti su skirtingomis ugdymo filosofijomis, jas nagrinėti ir ieškoti pritaikymo praktinėje veikloje. K. Petrošienė taip pat, tik po 20 metų pertraukos, vėl grįžo

į universiteto auditorijas – šįkart studijuoti mokyklinės pedagogikos. Pasiteiravus, ar pavyko per metus išmokyti mokyti savo mokomąjį dalyką, pašnekovė tvirtai atsako, kad pedagogika – toks dalykas, kurio ne tik tenka, bet ir privalu mokytis visą gyvenimą: „Per tuos metus smarkiai prasiplėtė požiūris į tai, kas yra pedagogika. Sužinojau daugiau apie ugdymo filosofijas, gavau didaktikos pagrindus ir psichologijos žinių. Man labai vertingas pasirodė baigiamojo darbo rašymas“, – apie studijas pasakoja pašnekovė.

Jai didelį įspūdį paliko žmonės, kurie kartu mokėsi ir mokė kitus. Besimokančiųjų grupė buvo sudaryta iš labai skirtingų, bet labai įdomių ir stiprių žmonių. „Visus metus jaučiausi esanti apsupta bendraminčių, o universiteto darbuotojai mumis nuoširdžiai rūpinosi.“

Patinka mokyti ir kurti ryšį su vaikais

Po daugiau kaip 20 metų trukusių profesinių paieškų ir savęs bandymų viešųjų ryšių srityje K. Petrošienė sako, kad dabar ji

Latvių kalbininkui Janiui Endzelynui – 150

Doc. dr. Ragina Kvašytė

Pabaiga. Pradžia – Nr. 6

Teminė ir vardu rodyklė

Pirmosios konferencijos dienos renginių gausoje po plenarinio posėdžio buvo atverstas naujas LU Latvių kalbos instituto leidinys – J. Endzelyno rinktinių raštų keturių tomų (šešių knygų), išleistų 1971–1982 m., teminė ir vardu rodyklė. Tai ilgai lauktas darbas, kurio pabaigos nesulaukė vienas iš rengėjų – Ojars Bušas (*Ojārs Bušs*, 1944–2017), o baigė sudaryti Dzintra Hirša ir Ingmaras Zemzaris (J. Endzelyno proanūkis). Jos atsakingasis redaktorius Albertas Sarkanis džiaugėsi daug kruopštumo pareikalavusiu ir labai reikalingu darbu. Jis priminė Lietuvos patirtį, kur rinktiniai raštai turi panašias rodykles. Darbui parengti buvo panaudota tikslinė auka, numatyta J. Endzelyno paminklui, kurio taip ir nepavyko pastatyti. Tačiau Maija Sinka-Guobinia (*Gobina*), kuri rūpinosi kalbininko atminties įamžinimu, įvertino šią rodyklę kaip tam tikrą paminklą.

Pašto ženklas

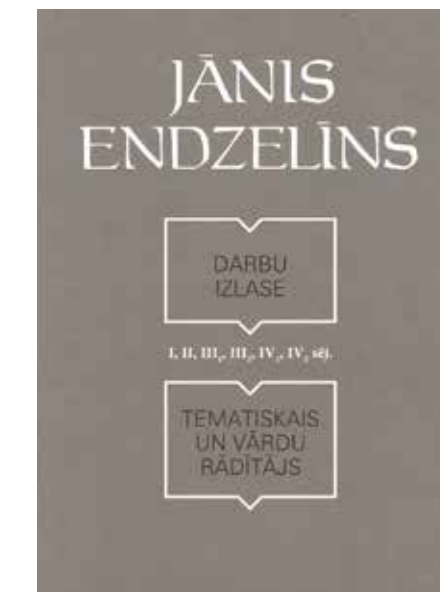
Dar vienas ryškus ir turintis išliekamąją vertę akcentas – J. Endzelynui skirtas pašto ženklas ir specialus vokas. Juos galėjo įsigyti kiekvienas, atvykęs į konferenciją: ir antspaudoatą pirmosios dienos antspaudo komplektą, ir atskirai ženklą bei voką. Proginis egzempliorius iš įmonės „Latvijas pasts“ valdybos pirmininko Marcio Vilcano (*Mārcis Vilcāns*) rankų gavo LU rektorius ir LU Latvių kalbos instituto direktorė. Filatelijos leidinių dizaino autorė ir dailininkė Lilija Dinerė (*Dinere*). Ženklas, kurio vertė – 1,83 euro, išleistas 25 tūkst. egzempliorių tiražu. Bloko tiražas – 500 egz.

Pašto ženklas ir vokas su pirmosios dienos antspaudo

Tarmybių rinkėjų pagerbimas

Baigiamasis vasario 22 d. šventės renginys buvo visus metus vykusios tarmybių kaupimo tautos (latv. *Apvidvārdu talka*) paminėjimas. Laukiant šventės ir pager-

biant žymųjų kalbininką, nuo praėjusių metų konferencijos vyko tarmybių rinkimo talka, kurioje kiekvienas buvo kviečiamas siūsti tam tikroje teritorijoje vartojamus žodžius, dar neįtrauktus į žodynus. Renginyje netrūko pasakojimų apie atsiųstas tarmybes (regionalizmus) iš visų trijų latvių kalbos tarmių – vidurio, lyviškosios ir aukštaičių. Skambėjo ir šių Latvijos kraštų dainos, kurias atliko toms tarmėms atstovaujanti folkloro grupė. Renginį vedė aktorius Gundars Abuolinis (*Gundars Āboliņš*). Tarmybių talką rengė LU Latvių kalbos institutas, bendradarbiaudamas su UNESCO Latvijos nacionaline komisija, remiamas Latvijos prezidento kanceliarijos, Latvijos nacionalinio kultūros centro, Latvijos mokslų akademijos, Zieduonio muziejaus ir Latvijos pasakorių asociacijos. UNESCO Latvijos nacionalinės komisijos generalinė sekretorė Baiba Molnika (*Molnika*) šventės metu dėkojo visiems šios akcijos dalyviams ir apdovanojo padėkomis darbščiausius žodžių rinkėjus bei savivaldybes, iš kurių talkininkų sulaukta daugiausiai. Šis renginys priminė reikšmingą J. Endzelyno indėlį, rengiant aiškinamąjį „Latvių kalbos žodyną“, kurį jis perėmė po Karlio Miülenbacho (*Kārlis Mīlebahs*) mirties. 1923–1932 m. išėjo 4 tomai, o vėliau su Edyte (*Edīte*) Hauzenberga parengė du toms papildymų (1934–1946). Beje, viename iš laišku K. Būgai J. Endzelynas kaip tik užsimena, kad dabar jie darysį pa-

našų darbą, t. y. rengsį savo kalbos žodyną. Tarmybių rinkėjų sukaupti žodžiai skelbiami internete (<https://apvidvardi.lv>), tačiau talka šiuo pagerbimu nesibaigia, nes žodžius galima rinkti ir toliau.

Paroda

Dar prieš konferenciją, vasario 17 d., LU Akademinėje bibliotekoje buvo atidaryta paroda „Kalbininkui Janiui Endzelynui – 150“, supažindinanti ir su J. Endzelyno biografijos faktais – vaikyste, mokyklos bei studijų laikotarpiu ir su jo įvairialype mokslinė veikla. Ypatingas dėmesys buvo kreipiamas į jo sąsajas su LU. Eksponuoti dokumentai, laišakai, darbų rankraščiai ir pirmieji leidimai, vertimai, nuotraukos ir kita medžiaga. Nemažai informacijos suteikia Rygos latvių draugijos Mokslo komisijos posėdžių protokolai. Kalbininkas dalyvavo šios komisijos vasaros susirinkimuose ir Ortografijos komisijos veikloje (1908–1911), rinko tarminę medžiagą, buvo Mokslo komisijos Kalbotyros skyriaus pirmininku (1922–1940), vadovavo Mokslo komitetui (1938–1940).

Parodoje išsamiai atspindėtas laikotarpis, kai jis dirbo Charkivo universiteto profesoriumi. Reikšmingas periodas prasidėjo 1920 m., kai kalbininkas, Latvijos aukštosios mokyklos (vėliau tapusios universitetu) pakviestas, atvyko į Latviją ir pradėjo dirbti naujoje mokykloje. Dirbo čia iki 1950 m. Universitete J. Endzelynas įkūrė Baltų filologijos skyrių ir jam vadovavo (1921–1940). Išlikusi medžiaga apie veiklą Filologų draugijoje, Latvių tautosakos archyve ir Latvių kalbos archyve, taip pat darbą LTSR Mokslų akademijos Kalbos ir literatūros institute (1946–1961). Parodą papildė ir susirašinėjimas su garsiais Europos kalbininkais.

Kalendorius

Bendradarbiaujant su UNESCO Latvijos nacionaline komisija, išleistas turiningas, gražus, net kiek netikėtas leidinys – kalendorius, skirtas dviem jubiliejams: J. Endzelynui ir peizažistui, pedagogui, Latvijos dailės akademijos įkūrėjui ir jos rektoriui (1919–1934) Vilhelmui Purvyčiui (*Purvītis*), kuriam 150 metų sukako pernai kovo 3 d. (ši data taip pat buvo paminėta UNESCO). Kalendoriuje sugretinami paveiksai ir žodžiai: kiekvieną mėnesį iliustruoja dailininko paveikslas. Rasti kiekvienam mėnesiui tinkamą vaizdą neturėjo būti sunku, nes jo kūryboje gausu peizažų. Sunkiau galėjo būti išsirinkti tinkamiausią. Greta surašyti žodžiai (tarmybės), kuriais galima apibūdinti vaizdą. Pavyzdžiui, vasario mėnesį įdėti keturi žodžiai, pavadinantys stiprų šaltį. Visi šie žodžiai paimti iš jau minėto Miülenbacho-Endzelyno žodyno.

Kita veikla

LU Latvių kalbos instituto tyrėja Ana Vulkanė (*Anna Vulāne*) parengė pasakojimus apie J. Endzelyno gyvenimą ir veiklą Latvijos radijo laidų ciklui. Ne kartą apie jį ir per radiją, ir įvairiuose susitikimuose pasakojo latvių kalbininkų gyvenimą tyrinėjanti Sarma Kliavinia (*Kļaviņa*). Kovo 16–17 d. LU Humanitarinių mokslų fakultetas surengė 58-ąją Arturo Uozuolo konferenciją „Gramatika ir žodžių daryba“, kur dėmesys taip pat buvo skiriamas J. Endzelynui. Joje dalyvavo ir būrys lietuvių kalbininkų. Be to, LU Latvių kalbos instituto žurnalo „Linguistica Lettica“ 2023 metų numeris bus skirtas žymiajam kalbininkui.

Vienatvės jausmo tyrimas

MRU Taikomosios psichologijos tyrimų laboratorijos mokslininkai

■ Atkelta iš 6 p.

sustiprėja. Tad tikėtina, kad jautrūs mokiniai draugiškoje klasėje yra labiau priimami, gali leisti sau drąsiau elgtis ir puoselėti santykius. Jie neturi „kovoti“ už būvį, o tai leidžia jiems būti sėkmingesniems ir nesijausti vienišiams.

Tyrimo rezultatai yra svarbūs tiek praktikai, tiek politikos formuotojams, siekiantiems gerinti paauglių prisitaikymą mokykloje bei padėti jiems užmegzti gerus ir prasmingus santykius su bendraamžiais. Šis tyrimas yra projekto NAVIGATE apie vaikų draugystę dalis. Projekte „Vaiko psichosocia-

linė raida, perėjus į vidurinę mokyklą: draugų ir tėvų vaidmuo“ siekiama suprasti, kaip formuojasi vaikų ryšiai su bendraamžiais ir kaip šį procesą veikia draugai ir tėvai. Tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 veiklą. Projektui vadovauja Atlantic universiteto Floridoje profesorius dr. Brett Laursen. Projekto komanda: prof. dr. Rita Žukauskienė, prof. dr. Goda Kaniušonytė, dokt. Aistė Bakaitytė, dokt. Audra Balundė, dokt. Gintautas Katulis ir dokt. Dainora Šakinytė. Projekto savanorė – dokt. Vilma Milašiūnaitė. Autorė yra MRU doktorantė ■

J. Endzelyno atminimo lenta

Saulės moduliai – vartotojams svarbi ir spalva

Pokalbis su VILNIUS TECH profesoriumi Jonu Gradausku

Kai žvelgiame į kokios nors spalvos daiktą, matome tą šviesą, kurią atspindi medžiaga. Žydri drugelio sparnai, geltonas gėlės žiedas, žalia žolė – tai spalvos, kurias jie atspindi. Balta spalva parodo, kad visos vaivorykštės spalvos yra atspindimos, o juoda – kad visa šviesa yra sugeriama medžiagoje.

Pasaulyje plačiausiai paplitę saulės moduliai yra juodos ir melsvos spalvos. Tai nėra tiesiog estetiškas gamintojų pasirinkimas. Modulo spalvą lemia ne tik jo medžiaga, bet ir gaminimo būdas. Didžioji dalis saulės elementų gaminami iš silicio, tačiau juodieji – iš monokristalinio silicio, o melsvieji – iš polikristalinio. Šie pavadinimai nusako ir vidinius jų skirtumus. Kokie jie ir ką lemia pastarųjų spalvos?

Pasak Vilniaus Gedimino technikos universiteto (VILNIUS TECH) Fizikos katedros profesoriaus doc. dr. Jono Gradausko, kiekvienas monokristalinis saulės elementas, t. y. atskira modulių plokštelė, yra vientisas, tobulas silicio kristalas. Jo savybės lemia juodą spalvą – jis sugeria beveik visą saulės šviesą, nieko neatspindėdamas. Polikristalinio silicio saulės elementai gaminami, sudėdant atskirus smulkius monokristalinio silicio gabalėlius. Juos galima atpažinti pagal

dėmėtą, žvilgantį paviršių, o ant elemento uždėjus apsauginį, atspindį mažinantį paviršinį silicio nitrido sluoksnį, gaunama melsva spalva. „Skirtingose spalvose glūdi viena iš priežasčių, kodėl monokristalinių saulės elementų efektyvumas yra didesnis už polikristalinių, nes atspindi mažiau šviesos, daugiau sugeria, vadinasi, pagamina daugiau elektros energijos“, – teigia profesorius.

J. Gradauskas pabrėžia, kad saulės modulių išvaizda itin svarbi potencialiems vartotojams. Architektai, namų savininkai, miestų planuotojai būtų atviresni saulės technologijoms, jeigu galėtų įrengti žalius saulės parkus, įsiliejančius į kraštovaizdį, raudonas elementų plokštes ant čerpėmis dengto stogo ar baltus modulių, užmaskuotus sienoje.

„Remiantis Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktos apklausos duomenimis, vartotojus labiausiai domina juodos baterijos. Tiesa, dalis jų teigė, kad norėtų įsirengti tokias saulės baterijas, kurių spalva būtų panaši į namo stogo spalvą. Jie sutiktų mokėti ir didesnę kainą už gražiau atrodančias saulės baterijas. Šveicarijoje atlikta apklausa parodė, kad baterijos spalva ir kilmės šalis yra pagrindiniai veiksniai, galintys paskatinti platesnį saulės modulių naudojimą namų ūkiuose“, – apie apklausos rezultatus pasakoja profesorius.

Prof. Jonas Gradauskas. Aleksa Jauniaus nuotr.

Šiuo metu statybų sektoriuje kelių aktyviai skinasi į pastatus integruotos fotovoltaiškos koncepcija (angl. *Building Integrated Photovoltaics*). Šis modulis yra ir saulės modulis, gaminantis elektrą, ir statybos detalė, suprojektuota kaip pastato fasado, stogo ar langų dalis. Tad modulių spalva – ypač aktuali šiai sričiai.

„Žinoma, galimos ir kitos saulės modulių spalvos. Yra daugybė technologijų, siūlančių plačią modulių spalvų gamą. Svarbiausias

veiksny – sukurti norimos spalvos atspindį. Pavyzdžiui, galima naudoti spalvotus stiklus, gaubiančius saulės elementus modulyje, galima skaidrius stiklus tonuoti, padengiant juos mažo skersmens dažų taškeliams arba, priešingai, paliekant nenudažytus stiklo taškelius. Panašiai gaminamos vaizdinės reklamos ant troleibusų langų. Naudojant šį būdą, galima sukurti įvairiaspalvius raštus ar net nuotraukas“, – pasakoja J. Gradauskas. Jis primena, kad pasitelkiamos ir nanotechnologijos: saulės elementai dengiami specialiais sluoksniais, turinčiais savyje periodiškai išdėstytą nanometrų skersmens dalelių arba keliais nanometrų storio sluoksniais. Tai garantuoja konkrečios spalvos atspindį.

„Tačiau yra ir kita medalio pusė. Pavyzdžiui, tonuojant stiklą dažų taškeliams, prarandama iki 50 proc. saulės modulių efektyvumo: esant tam pačiam apšviestumui, modulis pagamins dvigubai mažiau elektros energijos. Nanotechnologijos leidžia teprasti apie 10 proc. efektyvumo, o nanoslauksnių deriniai – tik kelis procentus. Ir pagaliau, lemia kaina: kuo sudėtingesnė spalvos gavimo technologija, kuo labiau ji išsaugo efektyvumą, tuo brangesnis yra saulės modulis“, – teigia profesorius.

Medinei architektūrai skirtas forumas

Neda Černiauskaitė

Kovo 30–31 d. Vilniaus Gedimino technikos universitete (VILNIUS TECH) vyko Architektūros fakulteto organizuojamas renginys „Forum wood building Baltic“. Medinei architektūrai skirtas forumo tikslas – sutelkti architektūros, inžinerijos specialistus, mokslininkus, verslo, gamybos ir vystymo įmones bendrai diskutuoti.

Kaip teigia universiteto Strateginės partnerystės prorektorius dr. Adas Meškėnas, tokio formato forumas, kai susitinka skirtingų sričių verslo, akademinė bendruomenė ir kur aptariamos medinių konstrukcijų panaudojimo perspektyvos statybos pramonėje, Lietuvoje vyksta pirmą kartą. Jis pabrėžia, kad bendradarbiavimas su pramonės atstovais yra itin reikšmingas, įgyvendinant universiteto strateginius tikslus, susijusius su inžinierių, architektų rengimu bei visuomenės inžineriniu švietimu. „Bendradarbiavimas padeda stiprinti ryšius su esamais ir potencialiais partneriais. Tikiuosi, kad šis forumas paskatins generuoti idėjas apie platesnį medienos naudojimą sudėtingesnių

pastatų konstrukcijose. Galbūt medinio dangoraižio statybos Lietuvoje šiandien būtų per didelis iššūkis, tačiau tikiu, kad medinių konstrukcijų visuomeninių ar daugiaaukščių statinių projektus galėtume įgyvendinti“, – teigia A. Meškėnas.

Pasak Architektūros katedros profesoriaus doc. Audriaus Ambraso, medinė architektūra skatina gerų proporcijų ir išmoningų detalių paiešką. Jai būdingos santūrios statinių formos. Dėl to ji kartais gali pasirodyti kiek nuobodi. Bet jeigu tikrai norime gyventi tvariau, mums reikia pratintis ir prie tvarios estetikos, kaip pratinamės ir prie sveikesnio maisto – be pridėtinio cukraus, dažiklių ir skonio stipriklių.

Tam pritaria ir UAB „VMGcorp“ verslo plėtros vadovas Paulius Milčius, kurio teigimu, medinė architektūra yra raktas į sveikatą – žmogaus, ekonomikos, miesto ir visos planetos. Tačiau šioje srityje susiduriama su nemažais sunkumais. „Kalbėdami apie medinę architektūrą, kiekvienas privalome pradėti matyti bendrąjį gėrį, suprasti, įvertinti

ir išnaudoti mažų žingsnių bei pastovumo strateginę svarbą. Turime prisiminti, kad technologijas kuria žmonės, todėl ne mažiau svarbu plėtoti santykius tarp žmonių“, – sako P. Milčius. Jo teigimu, forumas padeda į šią sritį pažvelgti plačiau, planuoti mažų, bet konkrečių žingsnių strategiją ir megzti bei stiprinti ateities kūrėjų santykius.

Renginys organizuojamas, bendradarbiaujant su FORUM HOLZBAU, RTU, TalTech. Renginio partneriai: Šiaurės ministrų tarybos biuras Lietuvoje, Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, Lietuvos architektų rūmai. Informaciniai partneriai – žurnalas „Statyba ir architektūra“, PUUINFO.

Architektūros katedros profesorius Audrius Ambrasas

Pedagogo kelias džiugina

Atkelta iš 7 p.

jaučiasi savimi, o jos paskutinius ketverius metus dirbamo pedagoginio darbo suteikiama prasmė ir galia net baugina: „Tai darbas, kuris apskritai turi labai daug prasmės. Mes, mokytojai, dirbame šiandien, bet su ateitimi. Juk šie vaikai po 20 metų spręs, kokia linkme suks pasaulis. Mes jiems ne tik suteikiame žinių, bet ir galbūt parodome, kokie gali būti santykiai su kitu žmogumi. Vieną kitą gal ir įkvepiame ar nukreipiame ten, kur jie atras save, pakutename smalsias smegenis. Mane kartais net baugina, kokia galia sutelkta mokytojo rankose, todėl jaučiu ne tik prasmę, bet ir didelę atsakomybę“, – sako pedagogė K. Petrošienė.

Informatikos mokytojui G. Tupiniui jo darbe labiausiai patinka jausti ryšį su mokiniais, dalytis su jais žiniomis ir matyti džiaugsmą jų akyse, kai jie ką nors supranta ar išmoksta: „Labai džiugina mokinių klausimai ir diskusijos. Smagu sukelti mokiniams

smalsumo jausmą, kai jie aktyviai įsitraukia į įvairias veiklas.“

Mokyklos pedagogika – metus trunkanti Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto siūloma profesinių pedagoginių studijų programa. Į ją gali stoti visi, turintys tų dalykų, kurių yra mokoma Lietuvos mokyklose, bakalauro diplomą. Šių studijų absolventai įgyja mokytojo kvalifikaciją patvirtinančią diplomą per vienerius metus, išklausę ugdymo psichologijos, filosofijos, istorijos, tarpkultūriškumo, vadybos, savo dalyko dėstymo kursus. Bet pagrindinis dalykas, ko išmokstama šių studijų metu, – mokyti savo dalyko. Įstojusiesiems į valstybės finansuojamas studijas kas mėnesį mokama tikslinė 500 eurų stipendija pagal valstybės nustatytas prioritetines sritis (matematika, lietuvių kalba ir literatūra, fizika, chemija, biologija, technologijos, istorija, geografija), jei studentas studijų metu jau yra sudaręs darbo sutartį su mokykla.

Strateginės partnerystės prorektorius dr. Adas Meškėnas. Simo Bernoto nuotr.

Koks egzaminas medienos pramonei bus sunkesnis – ekonomikos ar ekologijos?

Vilius Juzikis

Medienos pramonė – svarbi ūkio dalis visose trijose Baltijos valstybėse. Lietuvoje per metus šis pramonės sektorius sukuria apie 7 proc. BVP, o mediena ir jos dirbiniai sudaro apie 12 proc. (4,2 mlrd. eurų) šalies eksporto. Tačiau praėjusiais metais šios srities įmonėms teko laikyti ne vieną rimtą egzaminą, atskleidusį, ar namų darbai buvo tinkamai atliekami.

Lietuvoje medienos pramonės sektorius kasmet sukuria 2 mlrd., Latvijoje – 1,5 mlrd., Estijoje – 1,2 mlrd. eurų bendrosios pridėtinės vertės. O kelerių pastarųjų metų rezultatai rodė nuosekliai didėjančią medienos pramonės dalį bendroje mūsų šalies eksporto statistikoje. Be to, šio sektoriaus įmonės užtikrina apie 4–5 proc. visos šalies darbo jėgos užimtumo. Didelė darbo vietų dalis sukurama regionuose, kurių ekonomikos raida vyksta lėčiau.

Našumas gali būti didesnis

Didžiausią darbo našumą šiame sektoriuje Lietuvoje pasiekia popieriaus ir jo produktų gamintojai, o didžiausią bendrąją pridėtinę vertę sukuria baldininkai. Vis dėlto, palyginti su Skandinavijos šalimis, Suomijos miškininkystės įmonių našumo rodikliai yra **dešimt kartų didesni** negu Lietuvos, popieriaus gamybos įmonės mus lenkia tris su puse karto, medienos gaminių įmonių našumas Suomijoje ir Švedijoje yra apie tris kartus didesnis. Galingiausias šios pramonės šakos lokomotyvas Lietuvoje –

baldų pramonė – našumu nuo Švedijos baldų gamintojų atsilieka du su puse karto. Tačiau pozityviai nuteikia tai, kad vertingos patirties pasisemti ir pažangos pasiekti galima, renkantis tarptautinę verslų partnerystę. Švedų milžinė IKEA yra pagrindinė Lietuvos baldininkų produkcijos pirkėja, o į Švediją iškeliauja didžiausia dalis (14 proc.) lietuviškų baldų eksporto. Kitos svarbios baldų eksporto kryptys yra Vokietija (11 proc.), Norvegija (9 proc.), Jungtinė Karalystė ir Danija – po 8 proc.

Apskritai Lietuva yra akivaizdi Baltijos šalių baldų pramonės lyderė, per metus pasiekusi daugiau kaip 2,4 mlrd. eurų vertės eksportą – kone tris kartus daugiau už Estijos ir Latvijos eksporto rezultatus, paimtus kartu. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, baldų eksportas sudaro daugiau negu pusę (56 proc.) viso Lietuvos medienos pramonės eksporto. Medienos dirbiniais tenka 15 proc. (arba 630 mln. eurų vertės) eksporto.

Po pelningų metų – karo nulemti iššūkiai

Pora pastarųjų metų vietinei medienos ir baldų pramonei leido sėkmingai kaupti lėšų atsargą ir stiprėti, nes dėl pandemijos pakitę vartotojų įpročiai ir noras pagerinti gyvenamąją aplinką lėmė išaugusį produkcijos pardavimo mastą. Todėl verslui praėję metai buvo geri. 2021 m. pjautinės medienos paklausa Europoje buvo pastebimai didesnė už pasiūlą. Kainas kaitino optimistiški atsigavimo po pandemijos lūkesčiai ir vyriausybės paramos paketai.

Rusijos karas prieš Ukrainą į medienos rinką įnešė ne mažiau chaoso, negu į grūdų ar energijos išteklių rinkas. 2022 m. birželį buvo uždrausta medieną įvežti iš Baltarusijos, nuo liepos 10 d. įsigaliojo rusiškos medienos draudimas. Prieš sankcijų pradžią daug pramonės įmonių skubėjo apsirūpinti atsargomis. Dėl staiga išaugusios paklausos ir nežinomybės kilo kainos – sandėliai buvo užpildyti brangia mediena. Vėliau paklausa atslūgo, kiek sulėtėjo statybų sektoriaus

apsukos, tad medienos kainos krito. Kartu sumažėjo nuogaštavimų ir įtampas, kad Baltijos regiono valstybėse nebeliks prieinamos ir įperkamos vietinės medienos.

Už ekonomikos medžių – ekologijos miškas

Žvelgiant į prasidėjusius 2023 metus, akivaizdu, kad kuriai bus suvartojama daugiau medienos nei prieš dvejus–trejus metus, nes malkos, granulės, pjuvenų briketai ir kt. yra dujų ar šildymo elektra alternatyva, prie kurios gyventojai sugrįžta ne tik Baltijos šalyse ar Lenkijoje. Šių metų vidutinė malkinės medienos kaina, palyginti su 2021 m. vidutine, padvigubėjo. Be abejo, dėl sankcijų Rusijai ir Baltarusijai Baltijos šalys ir toliau naudos daugiau vietinės medienos. Kol kas baimintis dėl pasiūlos ir paklausos disbalanso neverta, nors ateityje neišvengiamai kils klausimų ir dėl kirtimų kvotų, ir dėl eksporto, ir dėl galimybių vietiniams gamintojams apsirūpinti žaliava, ir dėl augančios vietinės paklausos.

Aukštumas pasiekusios pjautinės medienos kainos dabar ima leisti žemyn. Lentpjūvėms ėmė mažėti užsakymų, todėl jos pristabdė gamybos apimtį. Medienos plokštėms gaminti naudojama žaliava nepatiria tokio kainų spaudimo – pasiūlą apribojo nutrauktas importas iš Baltarusijos, o paklausos lygis išliko dėl augančių vietinių poreikių, perėjimo nuo dujų prie biokuro ir ilgalaikių sutarčių su partneriais, tokiais kaip IKEA grupė. Tai, kad ateinančių dvejų metų perspektyvos gali būti niuresnės, pirmiausia rodo gyvenamųjų namų statybų prognozės Švedijoje, Vokietijoje, Danijoje, Norvegijoje, į kurias Baltijos šalys eksportuoja didelę dalį apdirbtos medienos.

Antra, namų ūkiai visoje Europoje susiduria su infliacija, vis daugiau finansinių rūpesčių gyventojams gali sukelti augančios palūkanų normos. Analitikai pastebi artėjančią privataus vartojimo nuosmukį pagrindinėse medienos produkcijos rinkose. Daugiausia galvosūkių ši situacija sukels baldininkams, nes akivaizdu, kad veiklos

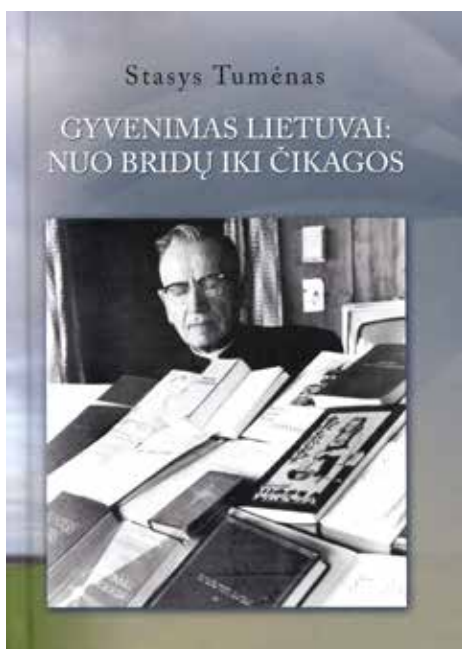
pelningumas smarkiai nukentėjo nuo infliacijos, o šiemet, mažėjant vartojimui, trauksis ir paklausa. Taigi atsiskleis anksčiau atliktų namų darbų vertė – daugiausia laimės tie, kurie laiku fiksavo elektros energijos kainas ar investavo į atsinaujinančią energetiką, optimizavo gamybos procesus, efektyviau gamina ir valdo nekilnojamąjį turtą, turi mažiau skolų ir daugiau likvidumo balanse. Dėl to šiemet mažai ką nustebintų sprendimai atidėti didelius investicinius projektus kitais metais, nes lėšos jau dabar yra labiau vertinamos kaip likvidumo atsargos, kurių gali prireikti neapibrėžtumo laikotarpiu.

Kita vertus, sprendimas stabdyti investicijas į energijos vartojimo efektyvumo projektus ar atlikti tvarkymą ir perdirbimą gali būti trumparegiškas, nes naujoji Europos Sąjungos miškų strategija ir Europos žaliasis kursas nebus sustabdytas. Klimato kaita daro milžinišką įtaką visai augalijai ir gyvūnijai, o miškams tenka gyvybiškai svarbus vaidmuo, Europai siekiant iki 2050 m. tapti pirmu neutralaus poveikio klimatui žemynu. Miškų ekosistema natūraliai padeda kovoti su klimato kaita ir prie jos prisitaikyti.

Miško pramonei teks dar aktyviau išsitraukti, sprendžiant biologinės įvairovės problemas, dides tvarumo, apsaugos nuo gaisrų, taršos ir ligų reikalavimai. Didžiosios sektoriaus bendrovės Europoje aiškiai palaiko tvarumo kryptį, turi ateities viziją ir siunčia signalus tiekėjams bei partneriams. Pavyzdžiui, grupė „IKEA Industry Lietuva“ iki 2025 m. planuoja 80 proc. sumažinti išmetamųjų anglies dvideginio dujų kiekį, vis labiau naudoti biologinės kilmės klijus, o drožlių plokštes gaminti tik iš perdirbimų medžiagų. Tad su šia bendrove susiję Lietuvos gamintojai taip pat turės priimti atitinkamus sprendimus ir įgyvendinti tvarumo tikslus. Apskritai Europos medienos pramonės sektoriui, kuriame veikia penktadalis Europos Sąjungos gamybos įmonių, ilgalaikiai ekologiniai iššūkiai bus ne mažiau sudėtingi, nei trumpalaikiai ekonominiai. Autorius yra SEB banko valdybos narys ir Verslo bankininkystės tarnybos vadovas

NAUJOS KNYGOS

Gyvenimas Lietuvai: apie Pranciškų Mykolą Jūrą

Nesenai Vilniaus leidykla „Žuvėdra“ išleido šiauliečio, Seimo nario dr. Stasio Tumėno knygą „Gyvenimas Lietuvai: nuo Bridų iki Čikagos“. Tai pasakojimas apie mūsų kraštiečių prelatą Pranciškų Mykolą Jūrą (1891–1980), gimusį šalia Šiaulių esančiame Bridų kaime.

P. M. Juras žinomas kaip aktyvus lietuvių puoselėtojas, vyskupo Motiejaus Valančiaus idėjų skleidėjas, išsivijęs lietuvių spaudos ir kultūros veikėjas. Knygos autorius P. M. Jūrą įrašo į iškiliausių Šiaurės Lietuvos

asmenybių sąrašą, šalia Bernardo Brazdžio, Mariaus Katiliškio, Liūnės Sutemos, Jono Murkos, Alfonso Šešplaukio-Tyruolio. Į Lietuvos kultūros istoriją P. M. Juras įeis ir kaip knygų leidėjas, mecenatas, padėjęs išleisti per 40 žymių autorių knygų, pasiūstę, kad Lietuva plačiai žinotų filosofo Antano Maceinos vardą.

Prelatas kelis dešimtmečius rinko Amerikos lietuvių kultūros archyvą (ALKA). „Šiuo metu ALKA yra vienas didžiausių lietuvių kultūros lobynų išsivijoje. Tą dvasios

turtą A. Maceina įvardijo kaip „lietuviškąjį Amerikos pasaulį“, – rašoma knygoje.

Su šia Stasio Tumėno knyga P. M. Juras grįžta į Lietuvą. 2021 m. lapkričio 13 d. Briduose buvo surengta mokslinė konferencija, paminėjusi žymiojo kraštiečio 130-metį. Ši knyga – dar vienas ryškus akcentas, prisimenant P. M. Jūrą, jo darbus ir idėjas. Knygos leidybą parėmė Šiaulių rajono savivaldybė. Parengta pagal „Šiaulių krašto“ ir doc. dr. Stasio Tumėno pranešimus

Parengė dr. Raimundas Kaminskas

Lietuvių inteligentai Štuthofio koncentracijos stovykloje

Kovo 17 d. Vilniuje, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Tuskulėnų memorialo Konferencijų salėje įvyko konferencija „Kunigas Alfonsas Lipniūnas ir 45 lietuvių inteligentai Štuthofio koncentracijos stovykloje (1943–1945 m.)“, kurią organizavo LGGRTC. Pranešimus skaitė LGGRTC generalinis direktorius dr. Arūnas Bubnys, prof. Elžbieta Grot – ilgametė Štuthofio muziejaus Sopote Mokslo skyriaus vedėja iš Lenkijos, dr. Regina Laukaitytė – Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotoja, ir kun. Vitalijus Kodis – Dievo tarno kun. A. Lipniūno beatifikacijos bylos postulorius.

Mintimis apie Štuthofio koncentracijos stovyklą dalinosi Štuthofio kalinio dukra Laura Mačiokaitė-Janušauskienė ir prof. Vytautas Landsbergis. Dalyvavo Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininkė Paulė Kuzmickienė, Lietuvos partizano plk. Juozo Vitkaus-Kazimieraičio vaikaitis, Vilniaus universiteto (VU) akademinės bendruomenės kapelionas Gintaras Vitkus SJ, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) Valdybos pirmininkas Vladas Sungaila, Lietuvos kariuo-

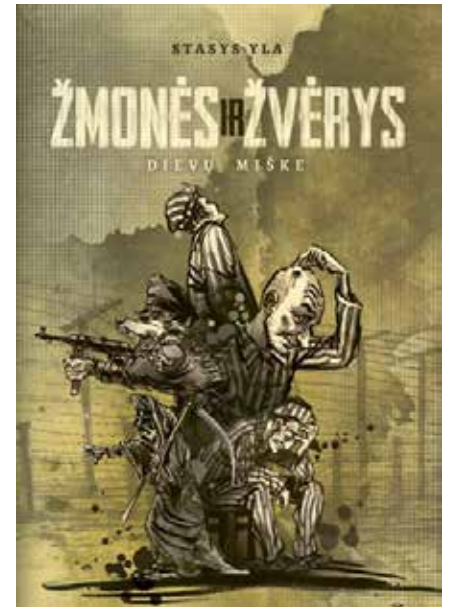

Kunigas Alfonsas Lipniūnas

menės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungos pirmininkas Vytautas Zabielskas, kiti LGGRTC darbuotojai ir svečiai. Atidaryta Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus parengta paroda

„Dievų miške: 46 lietuvių inteligentų grupė Štuthofio koncentracijos stovykloje“, kurią pristatė muziejaus vyresnioji patarėja Ramunė Driaučiūnaitė. Renginį vedė LGGRTC darbuotojas Gaudentas Aukštikalnis.

Nacių okupacinė valdžia nesitikėjo tokio ryžtingo lietuvių pilietinio nusistatymo. Todėl buvo nuspręsta atkeršyti už tai, kad žlugo suplanuotas SS legiono Lietuvoje steigimas. 1943 m. kovo 16–17 d. prasidėjo represijos: Vilniuje suimti 23 asmenys, Kaune – 17, Marijampolėje – 5 ir Šiauliuose – 1. Dauguma suimtųjų buvo žymūs Lietuvos visuomenininkai, įvairių profesijų inteligentai. Tarp jų buvo keturi generaliniai tarėjai, penki profesoriai, keturi gimnazijų direktoriai, trys advokatai, du kunigai, mokytojai, žurnalistai, paversti įkaitais už mobilizacijos į SS legioną žlugimą. Visi jie buvo suimti, nepateikus kaltinimo ir be teismo ir išvežti į Štuthofio koncentracijos stovyklą – vieną žiauriausių ir plačiausiai žinomų nacistinių koncentracijos lagerių. Iš viso Štuthofe ir keturiasdešimtyje jo filialų nuo 1939 iki 1945 m. kalėjo apie 120 tūkst. žmonių, apie 80 tūkst. kalinių žuvo. Štuthofio koncentracijos stovykloje kentėjo 28 pasaulio valstybių piliečiai. „ML“ pastaba:

Stasio Ylos knyga „Žmonės ir žvėrys dievų miške“ (2020 m. leidimas)

šios tragedijos atspindžiai aprašyti buvusių Štuthofio kalinių knygose – prof. Balio Sruogos „Dievų miškas“ ir prof. kunigo Stasio Ylos „Žmonės ir žvėrys Dievų miške“.

Nusikaltėlių paktas

Kovo 10 d. Vilniuje prie Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus (Aukų g. 2A) atidaryta paroda „Nusikaltėlių paktas“ po atviru dangumi. Parodą Vilniaus gyventojai ir sostinės svečiai galės pamatyti iki balandžio 25 d. Parodą, skirtą Molotovo–Ribentropo pakto pasirašymo 83-iesioms metinėms, parengė Tautos atminties institutas Lenkijoje.

1939 m. rugpjūčio 23 d. Maskvoje po tik vieną dieną trukusių derybų buvo pasirašyta Sovietų Sąjungos ir Vokietijos nepuolimo sutartis, kuri turėjo papildomą slaptąjį protokolą. Jis yra žinomas kaip Molotovo–

Ribentropo paktas. Europai ir visam pasauliui Adolfas Hitleris ir Josifas Stalinas drauge paruošė iki tol nematyto masto žudikišką karą. Pirmąją jų bendradarbiavimo auka tapo Lenkija, užpulta iš dviejų pusių 1939 m. rugsėjo 1 ir 17 dienomis. Per šešerius metus trukusias abiejų totalitarinių režimų represijas Lenkijos Respublika neteko beveik 6 mln. savo piliečių. Šios nusikaltimų epochos simboliais tapo Katynė ir Aušvico koncentracijos stovykla.

SSRS po dvejų metų glaudaus bendradarbiavimo su Trečiuoju Reichu pati buvo jo užpulta 1941 m. birželio 22 d. SSRS karą baigė, priklausydama nugalėjusiai sąjungininkų

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorius dr. A. Bubnys

koalicijai. Anglosaksai nuolaidžiavo naujamajai sovietų totalitarizmo politikai. Apie sovietų dalyvavimą „pirminiame nusikaltime“ tuomet mažai kas norėjo prisiminti.

Hitleris ir Ribentropas už savo veiksmus sumokėjo gyvybe. Pirmasis pralaimėjimo akivaizdoje nusižudė Reicho kanceliarijos bunkeryje Berlyne. Antrasis Niurnbergo karo tribunolo buvo nuteistas mirties bausme. Tačiau tūkstančiai budelių liko nenubausti. Stalinas, Molotovas ir kiti sovietų vadai bei jų pavaldiniai ne tik nesulaukė atpildo, bet ir jų nusikaltimai nėra išsamiai įvertinti.

„Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ atminimo lenta

Kovo 19 d. Simne (Alytaus r.) ant klebonijos sienos atidengta „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ atminimo lenta. Renginys prasidėjo šv. Mišiomis Simno šv. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje. Jas aukojo Kauno arkivyskupas emeritas, kardinolas Sigitas Tamkevičius SJ, Vilkaviškio vyskupas teol. lic. Rimantas Norvila, Vilkaviškio katedros kapitulos pirmininkas, kanauninkas, Aleksoto klebonas kun. Valius Zubavičius OP, kanauninkas kun. Vytautas Gustaitis.

Susirinkusiuosius pasveikino Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinis direktorius dr. Arūnas Bubnys, Simno parapijos klebonas kun. Raimundas Žukauskas ir kt.

„Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ – reikšmingiausias pagrindinis leidinys, leistas sovietų okupuotoje Lietuvoje 1972–1989 m., tapo vienu svarbiausių informacijos šaltinių apie okupacinio režimo vykdomą tikinčiųjų persekiojimą. Kroniką leido Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetui artimi kunigai, seserys vienuolės ir pasauliečiai katalikai.

Kronikos atminimo lenta Simne

Nors buvo suimtas ne vienas jos bendradarbis, per 17 metų sovietų KGB nesugebėjo sunaikinti šio leidinio. Išleistas 81 „Kronikos“ numeris. Vakaruose ji buvo leista anglų, italų, ispanų, vokiečių ir kitomis kalbomis.

Vilkaviškio krašto muziejaus veiklos sukaktis

Kovo 24 d. Vilkaviškio kultūros centre paminėtas šio krašto muziejaus įkūrimo 60-metis. Šventės metu priminta šio muziejaus istorija, buvę jo darbuotojai, padėję muziejaus veiklos pamatus. Įvertinta muziejaus veikla, kaupiant ir garsinant Vilkaviškio krašto istorijos faktus. Renginio dalyvius šia proga sveikino Lietuvos muziejų asociacijos valdybos pirmininkas Marius Pečiulis ir buvęs Vilkaviškio krašto muziejaus direktorius Antanas Žilinskas.

Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centro-muziejaus direktorė Jurgita Morozaitė nuširdžius padėkos žodžius tarė bei simbolinius angelus ir knygas dovanavo dabartiniams muziejaus darbuotojams ir talkininkams, kurių dėka turtinami jo fondai. Jubiliejaus proga sveikinimo žodžius tarė Vilkaviškio rajono savivaldybės meras Algirdas Neiberka.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) Strateginio vystymo ir komunikacijos skyriaus vyresnysis patarėjas dr. Raimundas Kaminskas kartu su buvusiu kybartiečiu, antisovietinio

pasipriešinimo dalyviu, Vyčio kryžiaus ordino kavalieriumi, ats. vrš. Romu Žemaičiu pasveikino Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centro-muziejaus vadovus ir visus darbuotojus 60-mečio šventės proga: „Tegul Jūsų darbai, saugant Lietuvos kultūros paveldo vertybes, padeda ugdyti mūsų jaunosios kartos kūrybingumą ir istorinį sąmoningumą. Linkime ir toliau taip sėkmingai puoselėti bei įprasinti turtingą Vilkaviškio krašto istoriją.“ Jis perdavė LGGRTC generalinio direktoriaus dr. Arūno Bubnio nuširdžius linkėjimus Vilkaviškio rajono savivaldybės merui Algirdui Neiberkai ir muziejaus direktorei Jurgitai Morozaitėi.

Šventinį renginį papuošė Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Džiazo katedros studentės Rugilės Railaitės ir Vilkaviškio jaunimo pučiamųjų instrumentų orkestro (meno vadovas ir dirigentas – Saulius Mickevičius) su choreografinė grupe (vadovė – Sonata Jankienė) pasirodymas. Renginį vedė charizmatiškasis Jonas Radzevičius.

Kuriamas Dalios Grinkevičiūtės muziejus

Šilalės rajone Laukuvoje aptarta Dalios Grinkevičiūtės namo-muziejaus kūrimo eiga. Pristatytas pastato kapitalinio remonto projektas ir ekspozicijos koncepcijos sprendiniai. Prie šio sumanymo savo lėšomis prisidėjo Šilalės rajono savivaldybė, o namo, kuriame gyveno Dalia Grinkevičiūtė, fasadų polichrominius tyrimus ir ekspozicijos projekto parengimą 2022 m. finansavo Vyriausybės kanceliarija.

Būsimoje ekspozicijoje numatoma lan-

kytojus supažindinti su sodria Dalios Grinkevičiūtės biografija (vaikyste Kaune, tremtimi ir gyvenimu Laukuvoje), papasakoti apie buvusių namo savininkų tremtinių Milių šeimą, taip pat Dalios Grinkevičiūtės bendražygės ir globėjos Laukuvoje, mokytojos Aldonos Šulskytės gyvenimą bei judviejų draugystę. Muziejaus ekspozicijoje bus pristatyta Laukuvos istorija, į ją įaudžiant žymių šio krašto žmonių biografijas.

Talentingos rašytojos gydytojos Dalios

Grinkevičiūtės (1927–1987) kūrybinį palikimą sudaro atsiminimai, publicistika, užrašai ir miniatiūros. D. Grinkevičiūtė paviešino pasauliui stalinizmo nusikaltimus žmoniškumui. Žinomiausi yra atsiminimai apie tremtinių gyvenimą „Lietuviai prie Laptevų jūros“. Pirmasis šių atsiminimų variantas buvo parašytas 1949–1950 m., nelegaliai grįžus iš tremties į Lietuvą. Atsiminimai liko nebaigti. Autorė užkasė juos stiklainyje savo namų sode. Vėliau, negalėdama jų

surasti, ėmė rašyti iš naujo. Antrasis atsiminimų variantas pirmą kartą išspausdintas 1979 m. rusų disidentų leidinyje „Pamiatj“ („Atmintis“) Prancūzijoje. Lietuvoje Dalios Grinkevičiūtės atsiminimai pirmą kartą išspausdinti jau po jos mirties 1988 m. Šiuos atsiminimus UNESCO komisija Lietuvoje pripažino nacionalinės reikšmės dokumentu ir įtraukė į Lietuvos nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“. Parengta pagal lrv.lt informaciją

MOKSLO RENGINIAI

Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija kviečia pagerbti Vilniaus 700 metų jubiliejų, rengiant prane-

KVIETIMAS

šimą kasmetinei nacionalinei konferencijai „Scientia et historia 2023“, kuri įvyks 2023 m. gegužės 19 d. Konferencijos tema – „Vilniui 700: mokslo ir technologijų raida Vilniuje“. Tad pageidautini apžvalginiai pranešimai, atspindintys atskirų mokslo ir švietimo sričių, taikomųjų kryptių, jų idėjų bei kūrėjų istoriją, sietiną su Lietuvos sostine.

Konferencija vyks Vilniaus universiteto

centriniuose rūmuose, Senato posėdžių salėje. Mokslo filosofijos darbai tradiciškai bus pristatomi atskiroje sekcijoje. Jos darbas vyks Lietuvos kultūros tyrimų institute, Saltoniškių g. 58.

Pranešimo tezių (iki 300 žodžių) laukiamą iki balandžio 10 d. adresu: lietuvosmifb@gmail.com

Pranešimams skiriama po 10–15 min. Atrinktus pranešimų tekstus (iki 0,75 a.

l.) po konferencijos numatoma paskelbti recenzuojamame leidinyje.

Konferencijos organizacinis komitetas: pirmininkas – Ramūnas Kondratas; nariai – Veronika Girininkaitė, Vilma Gudienė, Romas Juzefovičius, Libertas Klimka, Alvydas Noreika, Arvydas Pacevičius.

M A L O N I A I K V I E Č I A M E DALYVAUTII!

PRO MEMORIA

Beatričė Kleizaitė-Vasaris

1925 01 03 – 2023 03 28

Studijavo Brown, Rod Islando universitetuose, įgijo dramaturgijos bakalauro, anglų kalbos ir literatūros bei bibliotekinkystės magistro diplomus. Bostono koledže įgijo ispanų kalbos ir literatūros magistro laipsnį. 1970–1972 m. studijavo Tuftso universiteto doktorantūroje dramaturgiją. Dirbo bibliotekininke, 1971–1985 m. – bibliotekų direktore, dėstė dramą ir ispanų kalbą Rocklando (Masačusetso valstija) mokyklose. Buenos Airėse, Monrealyje bei Bostone subūrė lietuviškas teatro trupes ir joms vadovavo.

1991 m. grįžo į Lietuvą. Tapo 1993 m. įkurto Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino paminklo šalpos fondo pirmininke. 1996 m. šio fondo rūpesčiu Vilniuje pastatytas V. Kašubos sukurtas Lietuvos karaliaus Gedimino paminklas. B. Vasaris pastangomis į Lietuvą parvežti V. Kašubos, A. Galdiko, V. Igno, kitų užsienio lietuvių kūriniai.

Parašė monografijas „Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse“ (2003), „Albinas Elskus: grožio ir vizijos dailininkas“ (2009), angelologijos studiją „Angelai“ (2011). Padovanojusi Anykščiams savo sukauptą angelų kolekciją (tapybos, grafikos, skulptūros ir tautodailės kūrinių), davė pradžią Angelų muziejui. Marijampolei padovanojo daugiau kaip 300 dailės kūrinių kolekciją. Jos pagrindu 2014 m. įkurta B. Kleizaitės-Vasaris menų galerija.

Lietuvių dailėtyrininkė, teatro, kultūros veikėja Vasaris Beatričė, Kleizaitė-Vasaris (iki 1972 m. – Kerbelienė) gimė 1925 m. sausio 3 d. Kaune, mirė 2023 m. kovo 28 d. Vilniuje.

1941–1944 m. studijavo Kauno didžiojo teatro Dramos studijoje. Vėliau, 1945–1948 m., – Romos universitete meno istoriją. Dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Romoje. 1948 m. išvyko į Argentiną, 1958 m. – į Kana-dą, vėliau – į Jungtines Amerikos Valstijas.

Netekus Justino Stonio

Trenkė kaip perkūnas iš giedro dangaus. Išėjo Anapilin Justinas Stonys. Jis buvo technikos mokslų daktaras, Senovinės technikos muziejaus įkūrėjas ir jo veiklos organizatorius. Muziejus yra gerai organizuotas ir atlieka svarbų vaidmenį Lietuvos technikos istorijoje, yra vertingas kultūros palikimui. Muziejus yra mūsų krašto švyturys. Tikime, kad šis muziejus ir toliau klestės bei vystysis palaikomas Jurbarko rajono, Tauragės apskrities ir visos Lietuvos žmonių.

Justino straipsniuose ir išleistose knygose

išsamiai nušviesta Lietuvos technikos istorija. Tai didžiulis indėlis į Lietuvos mokslo istorinius tyrinėjimus. Justinas įnešė svarų indėlį į vibrotechnikos mokslo vystymą ir propagavimą. Liūdime kartu su Smalinių senovinės technikos muziejaus bendruomene. Reiškiame gilią užuojautą šeimai bei artimiesiems ir muziejaus darbuotojams bei pagalbininkams.

Vibrotechnikų vardu TSRS (vėliau – Rusijos) ir Lietuvos mokslų akademijos narys Kazimieras Ragulskis, prof. habil. dr. Algimantas Bubulis

Teka vandenys Nemunu

(Studijų draugo Justino Stonio atminimui)

Leonas Milčius

Teka vandenys Nemunu, tylėdami teka, Verčia gyvenimo knygos paskutinį lapą. Jei galėtum, tai šauktum, tiktai viskas jau veltui.

Neišvyst draugo veido, neišgirsti jo balso.

Negrįžta vandenys, dienos ir metai negrįžta, Knyga užversta, ten viskas seniai parašyta. Lieka daug nuotraukų, visos gražios, spalvotos, Tik kaip į jas žvelgti akimis ašarotom.

Lieka darbai dideli, prasmingi ir gražūs, Lieka istorinis turtas, muziejus toks retas, Lieka atmintis amžina artimųjų rate, Netektis iškilios asmenybės Lietuvoje.

O juk buvo planų dar dirbti ir rinkti, Senosios technikos lobiais dalintis. Dalintis ką žmonės sukūrė, paliko Skambančiam plienu, gaudime mašinų.

Ilsėkis Justinai. Mums sunku tai ištart, Norėtusi ranką ištiesti, apkabinti dar kartą. Bet nutrūksta styga. Paskutinis jos garsas: — Atvažiuok pastovėt, atsisveikint prie karsto.

..... Teka vandenys Nemunu, tylėdami teka, Verčia gyvenimo knygos paskutinį lapą. Baltos rožės, lelijos ir virpančios žvakės Žmogaus sielą prie kojų Viešpačiui neša.

2023-03-18,

Smalnininkai

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyngintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169